
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

20. évfolyam 5. szám

2011. május

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Péterfi Rita:** PISA-vizsgálat és kompetenciamérés. A magyar diákok szövegértési teljesítménye 3
- Fehér Miklós:** A Közép-Dunántúl régió könyvtári TIOP-TÁMOP pályázatai 14

Műhelykérdések

- Beke Gabriella–Schmidtné Farkas Mária:** Orvosi könyvtárak. Megtúrt kategóriából a nélkülözhetetlen státusba? 21
- Burai István:** Egy megyei könyvtár és az informatika első két évtizede (1987–2009) 26
- Gerencsér Judit–Haraszti Pálné–Sándor Gertrud:** Megalakult a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Jogi Szekciója 36
- Szabó László István:** Esélyegyenlőséget biztosító eszközök a könyvtárakban 43

História

- Patkósné Tóth Zsuzsa:** ... és könyvtáros 48

Perszonália

- P. G.:** Horváth Tibor (1935–2011) 54

Könyv

- Pogány György:** Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére 57
- Bartók Györgyi:** Szentesi antológia 61

From the contents

- Rita Péterfi*: PISA survey and assessment of competencies. The performance of Hungarian students in text comprehension (3);
Miklós Fehér: Library projects in the Central Transdanubian Region (14);
Gabriella Beke-Mária Schmidt-Farkas: Medical libraries. From the tolerated category to the indispensable status (21)

Cikkeink szerzői

Beke Gabriella, a Zala Megyei Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárának vezetője; *Burai István*, a debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ munkatársa; *Fehér Miklós*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Gerencsér Judit*, a szombathelyi Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Európai Dokumentációs Központ munkatársa; *Haraszti Pálné*, az Országgyűlési Könyvtár ny. osztályvezetője; *Patkósné Tóth Zsuzsa*, az ELTE BTK Informatikai és Könyvtártudományi Intézet Könyvtárának vezetője; *Péterfi Rita*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Poprády Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. főigazgatója; *Sándor Gertrud*, a Zala Megyei Bíróság dr. Degré Alajos Jogi Szakkönyvtárának vezetője; *Schmidtne Farkas Mária*, a Zala Megyei Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárának munkatársa; *Szabó László István*, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Poprády Géza, Szlatky Mária**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Borítóterv: **Gerő Éva**
Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác
Felelős vezető: **Szabó Gábor**
Terjedelem: 6,0 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Erőforrás Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

**NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM**

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.
HU-ISSN 1216-6804

Péterfi Rita

PISA-vizsgálat és kompetenciamérés

A magyar diákok szövegértési teljesítménye

Miért is érdekli a gazdaságilag legfejlettebb országokat a ma még az iskolapadban ülő diákok teljesítménye, többek között az olvasási képességé? A válasznak több rétege is van. A nemzetközi összehasonlító vizsgálat kezdeményezői mindekelőtt egyetértenek abban, hogy az olvasás a személyes szabadság kulcsa, általa könnyebb a világban való boldogulás. Ez a boldogulás kiterjed az élet számos területére, jelenti a mindennapokban való eligazodást az egészségügytől, a közigazgatásig, nem utolsósorban a demokrácia válik hatékonyabban működtethetővé. De nem csupán ezek a szempontok vezérlik a döntéshozókat amikor jelentős összegeket áldoznak egy-egy ilyen kutatásra. A ma hozott gazdasági döntések, befektetések, fejlesztések éppen akkorra realizálódnak, azaz néhány év múlva, amikor a vizsgált korosztály megjelenik a munkaerőpiacon. Ők azok, rajtuk múlik azután, hogy megéri-e egy adott régióba, országba hozni a tőkét, például felépíteni az összeszerelő üzemet, létrehozni egy leányvállalatot vagy terjeszkedni a világ másik felén. A vizsgálat finanszírozói többek között arra kíváncsiak, hogy lesz-e fejlődni, tanulni képes munkavállaló, aki megfelelő szintű tudással, szakismerettel rendelkezik, aki képezhető és a továbbiakban átképezhető.

Múlt év decemberében – immáron negyedik alkalommal – hozták nyilvánosságra a világ legjelentősebb és legnagyobb hatású nemzetközi tudásszintmérőjeként számon tartott PISA (Programme for International Student Assessment), „a nemzetközi tanulói teljesítménymérés programja” legfrissebb eredményeit. Az OECD, azaz a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet által kezdeményezett és finanszírozott monitorozó jellegű felméréssorozat 2000 óta három területen – a szövegértés, a matematika és a természettudományok területén – vizsgálja a tizenöt éves tanulók teljesítményét. A 2000-es első adatfelvétel óta egyre bővül azoknak az országoknak a köre, amelyek csatlakoznak a vizsgálathoz; mára a résztvevők száma már hatvanöt országnál tart. Minden alkalommal más és más terület élvez prioritást, azaz vizsgálják meg nagyobb mélységben, még több szempontból a diákok adott műveltségi területen szerzett tudását. 2000 után a mostani, a 2009-es adatfelvétel volt az, amelynél a szövegértés kapta a főszerepet, ráadásul lényeges új elemmel gazdagodott, ugyanis kiterjedt a digitális olvasás körére is.

De nem csupán ez az oka annak, hogy az oktatáspolitikai szakemberei mellett a pedagógusok és a könyvtárosok is feszült érdeklődéssel várták az eredmények

nyilvánosságra hozatalát. Az első adatfelvétel óta eltelt csaknem egy évtized már elegendő időt jelenthet mindazok számára, akiknek – munkája révén – köze van a felnövekvő nemzedék tudásához, teljesítményéhez, hogy lássák, az eltelt években történt változtatásoknak beérett-e a gyümölcse. Itt érdemes megjegyezni, hogy nem csupán az oktatáspolitikusok, a pedagógustársadalom, a könyvtáros szakma, de a sokkal nagyobb számban érintett szülők, a közvélemény is várta az eredményeket. A PISA-vizsgálat ugyanis kitűnő alkalom arra, hogy ne csak önmagában, hanem a nemzetközi mezőnyben is láthassuk gyermekeink teljesítményét

A 2009-es mérés több szempontból is érdekes számunkra. Egyrészt azért, mert csaknem egy évtized telt el az első adatfelvétel óta, tehát van némi rálátás arra, hogy történtek-e elmozdulások ez alatt az idő alatt; másrészt azért, mert számos ország – köztünk Magyarország is – a PISA-vizsgálattal párhuzamosan saját adatfelvételbe kezdett. Hazánkban 2000-ben indult el az országos kompetenciamérés, amely minden évben méri egy-egy adott évfolyamnak a vizsgált területen elért teljesítményét. Jelen írásomban arra vállalkozom, hogy nagy vonalakban áttekintsem, miféle hasonlóságok illetve különbségek mutatkoznak a hazai és a nemzetközi mérés módszertanában, valamint eredményeiben; kíváncsi vagyok arra, hogy vannak-e egybeesések és a két vizsgálatból származó adatok vajon azonos képet rajzolnak-e fel.

Hasonlóságok és különbségek a módszertanban

A PISA-vizsgálatban a 15. életévüket betöltött, legalább hetedik osztályos tanulók vesznek részt, akik valamilyen oktatási intézménybe járnak. A feladatlapokat nem a teljes populáció, tehát nem az érintettek teljes köre tölti ki, hanem véletlen mintavétel alapján választják ki a tanulókat. A felhasználás-központú szemléletet tükröző – és nem a megtanított tudást tartalmakat vizsgáló – feladatsorok mellett ún. háttérkérdőívek felvételére is sor kerül, amelynek célja az attitűdbeli, szociális, kulturális, gazdasági és iskolai tényezők felderítése. Segítségükkel kutathatóvá válik, hogy miben különböznek az egyes országok oktatási rendszerei, hogyan változnak ezek a tényezők az adatfelvételek között, és milyen kapcsolatban állnak a képességmérő teszten elért eredmények és a tanulói, iskolai szintű tényezők.

A PISA-vizsgálattal ellentétben az országos kompetenciamérésben minden, a 6., 8. és 10. évfolyamon tanuló diák részt vesz, a feladatlapok kitöltése kötelező és teljes körű. A kompetenciamérés során a szövegértési képességeket és a matematikai eszköztudást mérik; a természettudományos ismeretek feltérképezésére itt nem kerül sor.

Míg a nemzetközi mérés átfogó képet nyújt a magyar oktatási rendszerről, valamint képes a más oktatási rendszerekkel való összevetésre, addig a hazai mérések részletesebb képet rajzolnak a tanulókról és az intézményekről. A kompetenciamérés célja az intézményi szintű visszajelzés biztosítása: az adatfeldolgozás és értékelés után bő fél évvel a résztvevők hozzáférési jogosultságuk révén az interneten keresztül az intézményi, fenntartói, kistérségi vagy megyei adatokba is betekinthetnek. De nemcsak az intézmények, hanem a tanulók is személyre szabottan hozzájuthatnak az adatokhoz. Ezzel szemben a PISA-vizsgálatban korlátozottabban a lehetőségek a regionális, intézményi elemzésre.

A PISA-vizsgálatról és az eredményekről

A PISA eredményeit bemutató nemzetközi jelentések a szövegértés fogalmát a következőképp definiálják: „*A szövegértés írott szövegek megértése, felhasználása és az ezekre való reflektálás, illetve a velük való elkötelezett foglalkozás képessége annak érdekében, hogy az egyén elérje céljait, fejlessze tudását és képességeit, és hatékonyan részt vegyen a mindennapi életben.*” Amit a magyar szakirodalom hagyományosan szövegértésnek fordít, az az eredeti meghatározásban *reading literacy* kifejezésként szerepel. Ez nem az írott szöveg egyszerű dekódolását jelenti, hanem a szövegértési képességek és készségek tágabb köre értendő rajta: ez kezdődik a betűk kiolvasásával, folytatódik a nagyobb szövegegységek felismerésével, s eljut a világról való tudásig. A folyamat végén a gondolkodás elér a saját megismerési stratégiánkra való reflektálásig, végül a döntéshozás képességéig. A PISA a diákok által a hétköznapi helyzetekben, valamint a későbbiek során a munkaerőpiacon sikeresen használható tudást a lehető legváltozatosabb szövegtípusok és szituációk felvonultatásával méri.

Az országok rangsorát közlő lista áttekintésekor nem is a konkrét helyezések a döntőek, hanem sokkal inkább az, hogy a hasonló teljesítményt nyújtó országok mely csoportjában található az adott ország. Hazánk esetében a viszonyítási pontot az OECD-átlag jelenti.

A 2009-es vizsgálat érdekessége, hogy Kína két különleges helyzetben lévő területtel képviseltette magát a vizsgálatban: az egyik, az adatfelvételhez újonnan csatlakozó Sanghaj, a másik, a már a korábbiakban is adatot szolgáltatató Hongkong. Az országnak ez az a két területe, ahol vizsgálták a gyerekek tudását, tehát arról nincs tudomásunk, hogy a mára már 1,3 milliárdos lakosságú Kínában mi a helyzet, hogy a vidéki területeken, a kevésbé fejlett régiókban tanuló diákok milyen teljesítményt nyújtanak, hogy ott milyen az oktatás színvonala. Csak feltételezhetjük, hogy ez a mind területeiben, mind népességében hatalmas, kontinensnyi ország sok érdekességet tartogat ebből a szempontból is. Jó lenne tudni, hogy mekkora a szórásbéli különbség.

Azt mindenestre biztosan állíthatjuk, hogy az országnyi nagyvárosnak, Sanghajnak rögtön az első évben sikerült az élre törnie. Az elért 556 pontos teljesítmény olyannyira kimagaslik a listán utána következőkéből, hogy jószerivel azt mondhatnánk, a csaknem 20 millió lakossal rendelkező, Kína legnagyobb ipari városaként számon tartott tartományi jogú várost nem lehet „bevenni”, mintha nem lenne utolérhető. Ugyanis csaknem akkora a pontszámbéli különbség az első helyen álló Sanghaj és a második helyen álló Korea (539) között, mint a második és a hatodik helyen álló ország között. A 2006-os esztendőben még listavezető Korea a második helyre szorult vissza. Ha az élbolyt vizsgáljuk, mondhatni, a Távol-Kelet hegemoniájáról beszélhetnénk, hiszen az említett országok (Sanghaj és Korea) mellett az első ötben ott találjuk még Hongkongot (533) és Szingapúrt (526). Ezt a távol-keleti egyeduralmat egyetlen európai ország tudta megtörni, méghozzá az ezredforduló körüli évek listavezetője, Finnország (536).

Az OECD-átlag fölött teljesített a Benelux-államok közül Belgium és Hollandia, a skandináv országok közül az élbolyban található Finnországon túl Norvégia és Izland, valamint a déli félteke angolszász országai: Ausztrália, Új-Zéland, illetve Kanada. A viszonyítási pontnak tekintett OECD-átlagnál jobban teljesített még Lengyelország, Észtország, Liechtenstein és Svájc. Magyarország a 2006-os eredményekhez képest 12 ponttal többet ért el, ezzel felzárkózott azokhoz az orszá-

gokhoz, amelyek szignifikánsan hasonló eredményt értek el, mint az OECD-átlag. Itt olyan országok vesznek körül minket, mint az angolszász országok közül az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Írország, két skandináv ország (Svédország és Dánia), valamint Németország.

De mit is jelent ez valójában? Az a hihetetlen fejlődés, amely a Távol-Keleten az utóbbi évtizedekben végbement, az olvasás-szövegértési teljesítményeken is jól mérhető. A bevezetőben említett gondolatok ismeretében nem véletlen a kiugró gazdasági teljesítmény, hiszen ennek háttérében ott áll egy hatékonyan működő oktatási rendszer. Az oktatáspolitikával foglalkozó szakértők egybehangzó állítása szerint tény, hogy a kelet- és délkelet-ázsiai régió számos országában kimagaslóan hatékony az oktatás, és ez az adott országok gyors fejlődésének egyik legfőbb kulcsa.

Az országok helyezési tartománya a szövegértés-eredmények alapján

(Forrás: <http://www.oh.gov.hu/orszagos-nemzetkozi/nemzetkozi-meresek/pisa2009-osszefoglalo>)

Országok	Átlag-eredmény	S. H.	Helyezési tartomány			
			OECD-országok		Minden résztvevő	
			Legjobb helyezés	Legrosszabb helyezés	Legrosszabb helyezés	Legjobb helyezés
Sanghaj – Kína	556	(2,4) ▲			1	1
Korea	539	(3,5) ▲	1	2	2	4
Finnország	536	(2,3) ▲	1	2	2	4
Hongkong – Kína	533	(2,1) ▲			3	4
Szingapúr	526	(1,1) ▲			5	6
Kanada	524	(1,5) ▲	3	4	5	7
Új-Zéland	521	(2,4) ▲	3	5	6	9
Japán	520	(3,5) ▲	3	6	5	9
Ausztrália	515	(2,3) ▲	5	7	8	10
Hollandia	508	(5,1) ▲	5	13	8	16
Belgium	506	(2,3) ▲	7	10	10	14
Norvégia	503	(2,6) ▲	7	14	10	18
● Észtország	501	(2,6) ▲	8	17	11	21
● Svájc	501	(2,4) ▲	8	17	11	21
● Lengyelország	500	(2,6) ▲	8	17	11	22
● Izland	500	(1,4) ▲	9	16	12	19
● Egyesült Államok	500	(3,7) ●	8	20	11	25
● Liechtenstein	499	(2,8) ▲			11	23
● Svédország	497	(2,9) ●	10	21	13	26
● Németország	497	(2,7) ●	11	21	14	26
● Írország	496	(3,0) ●	12	22	15	27
● Franciaország	496	(3,4) ●	11	22	14	27
● Tajvan	495	(2,6) ●			17	27
● Dánia	495	(2,1) ●	15	22	18	26
● Egyesült Királyság	494	(2,3) ●	15	22	19	27
● Portugália	489	(3,1) ●	18	24	23	31

Országok	Átlag- eredmény	S. H.	Helyezési tartomány				
			OECD-országok		Minden résztvevő		
			Legjobb helyezés	Legrosszabb helyezés	Legrosszabb helyezés	Legjobb helyezés	
Makaó – Kína	487	(0,9)	▼			27	30
Olaszország	486	(1,6)	▼	22	24	27	31
Lettország	484	(3,0)	▼			27	34
Szlovénia	483	(1,0)	▼	23	26	30	33
Görögország	483	(4,3)	▼	22	29	27	37
Spanyolország	481	(2,0)	▼	24	28	30	35
Csehország	478	(2,9)	▼	24	29	31	37
Szlovákia	477	(2,5)	▼	25	29	32	37
Horvátország	476	(2,9)	▼			33	39
Izrael	474	(3,6)	▼	26	31	33	40
Luxemburg	472	(1,3)	▼	29	31	36	41
Ausztria	470	(2,9)	▼	29	32	36	41
Litvánia	468	(2,4)	▼			38	41
Törökország	464	(3,5)	▼	31	32	39	43
Dubaj – EAE	459	(1,1)	▼			41	43
Oroszország	459	(3,3)	▼			41	43
Chile	449	(3,1)	▼	33	33	44	44
Szerbia	442	(2,4)	▼			45	46
Bulgária	429	(6,7)	▼			45	50
Uruguay	426	(2,6)	▼			46	50
Mexikó	425	(2,0)	▼	34	34	46	49
Románia	424	(4,1)	▼			46	50
Thaiföld	421	(2,6)	▼			47	51
Trinidad és Tobago	416	(1,2)	▼			50	52
Kolumbia	413	(3,7)	▼			50	55
Brazília	412	(2,7)	▼			51	54
Montenegró	408	(1,7)	▼			53	56
Jordánia	405	(3,3)	▼			53	58
Tunézia	404	(2,9)	▼			54	58
Indonézia	402	(3,7)	▼			54	58
Argentína	398	(4,6)	▼			55	59
Kazahsztán	390	(3,1)	▼			58	60
Albánia	385	(4,0)	▼			59	60
Katar	372	(0,8)	▼			61	63
Panama	371	(6,5)	▼			61	64
Peru	370	(4,0)	▼			61	64
Azerbajdzsán	362	(3,3)	▼			63	64
Kirgizisztán	314	(3,2)	▼			65	65

Jelmagyarázat: ▲ Statistkailag szignifikánsan magasabb az OECD-átlagnál
● Szignifikánsan nem különbözik az OECD-átlagtól
▼ Statistkailag szignifikánsan alacsonyabb az OECD-átlagnál
○ Szignifikánsan nem különbözik Magyarország eredményétől

A listát tanulmányozva számos érdekességet találunk, ezek közül vessünk néhány pillantást a legjelentősebbekre. Először is a környező országokat, a régió, illetve a történelmileg, kulturálisan hasonló utat bejáró országokat nézzük meg. A hazai eredmények nagy hasonlóságot mutatnak a 2004-ben az Európai Unióhoz velünk együtt csatlakozó Észtországgal és Lengyelországgal. Ha a Kárpát-medence államait vizsgáljuk, Magyarország az egyetlen, amely szignifikánsan a legmagasabb OECD-átlaggal egyenértékű szövegértés-eredményt produkálta. Az ezredforduló közeli években a még jól teljesítő Ausztria eredményei az évek során lassú romlásnak indultak, csakúgy mint Szlovéniáé. Csehország és Szlovákia, valamint Bulgária és Románia nem érte el az OECD-átlagot, sőt az utóbbi kettő pontszámai jelentős mértékben az alatt maradnak.

Felmerül a kérdés, hogy ilyen mértékben eltérő földrajzi, kulturális, társadalmi berendezkedésű országok teljesítménye összevethető-e. Éppen e különbségek kiküszöbölése érdekében szokták felrajzolni azt a grafikont, amely az egy főre jutó nemzeti jövedelem (GDP) és az egy diákra eső ráfordítás függvényében mutatja meg, milyen teljesítmény lenne elvárható, prognosztizálható egy adott ország esetében. A gazdasági mutatók alapján Magyarország teljesítménye jobb eredményt mutat, ugyanis pontszámaink a feltételezettnél, az elvárnál tíz ponttal magasabbak. Bár a grafikon azt sugallja, hogy a GDP, az oktatási ráfordítás szoros összefüggést mutat a szövegértési eredményekkel, tehát minél gazdagabb egy ország, az eredményei is annál jobbak, a valóság mégis árnyaltabb képet mutat. A gazdagság jelenthet előnyt, de nem feltétlenül jelent jobb eredményt. Érdekes jelenség, hogy míg Csehország és Magyarország közel ugyanannyit fordít az oktatásra, a mi eredményeink 16 képességponttal magasabbak; míg Új-Zéland, amely csak tizedannyival fordít többet ugyanerre, átlaga messze meghaladja a mienket.

A PISA-adatok elemzése lehetőséget nyújt arra is, hogy megvizsgáljuk, egy ország oktatása mennyire kiegyensúlyozott, az iskola a tanulók mekkora hányadát képes versenyképes tudással felruházni. Ennek mérésére ún. képességszintekkel történik. Míg 2006-ban azt tapasztalhattuk, hogy hazánkban hiába találtunk szép számmal kimagasló eredménnyel teljesítő, jelentős kulturális javakkal rendelkező, gyakran az érettségi elérésekor már több nyelvet beszélő, kiváló és kimagasló teljesítményt nyújtó diákokat, ha közben a szakmunkásképzőkben a latin-amerikai országok tanulóinak szintjén lévő, az olvasással és az írással küzdő fiatalok ülnek az iskolapadban. A 2009-es adatokat vizsgálva láthatjuk, hogy a leszakadók aránya csökkent: míg ez az arány 2000-ben 22,7 százalék volt, addig mára 17,6 százalék. Ezzel párhuzamosan a legfelső szintet elérő tanulók aránya a vizsgált időszakban 5,1-ről 6,1 százalékra nőtt, amely emelkedés nem szignifikáns. A jól szereplő országokat figyelve elmondható, hogy teljesítményük mögött sok esetben az áll, hogy 10 százalék alá tudták szorítani a leszakadók arányát. A kérdés az, hogy a különböző képességszinteken elhelyezkedő fiatalok arányán miként tudnak változtatni, a tanulók hány százalékát sikerül felfelé elmozdítani. Magyarországon 8 százalékkal került egymáshoz közelebb a tanulók eredménye, s ez szerencsére nem a legjobbak romlásának, hanem a leggyengébbek szignifikáns javulásának köszönhető.

Mint említettük, a feladatsor a szövegek számos típusát tartalmazza, és azok három gondolkodási szinten mérik a tanulók teljesítményét. Az első az információ megtalálása, helyhez kötése; a második az adott szövegrész elhelyezése a nagyobb

szövegegyeségek kontextusában; ezt követi az így nyert jelentésnek a szövegen kívüli világgal vagy saját előismeretekkel, tapasztalatokkal való összevetése. Magyarország az elsőben az OECD-átlagnál magasabb pontszámot ért el; a másik két gondolkodási területen a diákok teljesítménye átlagos. Vagyis amíg a szoros és pontos olvasás elég jól megy, addig az ítéletalkotás és a saját tapasztalatokkal való összevetés már kihívást jelent.

Az országos kompetenciamérésről

Az országos kompetenciamérésből 2003 óta állnak rendelkezésre a szövegértéssel kapcsolatos adatok, a PISA eredményekkel való összevethetőség érdekében mi most a 8. osztályos tanulók eredményeit tekintjük át.

A hazai kutatás vezetői a szövegértés fogalmát a PISA-vizsgálatnál már idézetekhez hasonlóan definiálják, azzal a különbséggel, hogy a magyar szakemberek az olvasás céljának meghatározásakor a kikapcsolódást is megemlítik.

A kompetenciamérés sok szempontból hasonlóságot mutat a PISA-vizsgálattal, de abból a szempontból alapvetően különbözik tőle, hogy az adatfelvétel nem hároméves ciklusokban, hanem minden évben megtörténik. Ennek eredményeként a fenntartók, az intézmények és maguk az osztályban tanító pedagógusok is közvetlen visszajelzést kaphatnak diákjaik teljesítményéről, és rálátásuk lehet – másokkal összevetve – saját munkájukra, annak hatékonyságára is. Tapasztalataink szerint a pedagógusok számára igen fontosak ezek az eredmények, a külső visszajelzés. Az iskolák kíváncsiak, hogy a környezetükben található iskolákhoz képest ők hol állnak, hogy diákjaik ezekben a megmértetésekből miként szerepelnek. Vannak iskolák, amelyek nyilvánosságra hozzák az intézményükre vonatkozó adatokat, és mint érzékelhető, a gyerekeiknek iskolát választó szülők egy részét a döntés meghozatalakor ez is befolyásolja. (Ugyanis az egyesített adatok nyilvánosak, de kinek-kinek csak a saját adatához van hozzáférése, amelynek felhasználásáról maga rendelkezik.)

Mint azt a kutatásban résztvevő szakértők megfogalmazzák, a szövegértés területén a vizsgált évfolyamok egyikén sem lehet egyértelműen kirajzolódó trendekről beszélni, ugyanis az átlageredmények évről évre csak az első mérés során rögzített 500 pontos érték keskeny környezetében szóródnak. Az évek közötti átlageredmény-változások valószínűleg csupán ingadozások, vagyis a tanulók szövegértési képességeiben jelentős elmozdulás nem történt.

A 8. osztályosok országos szövegértési átlageredményei

Év	Átlag
2003	–
2004	500
2005	497
2006	497
2007	506
2008	502

Forrás: http://ohkir.gov.hu/okmfut/files/OKM_2009_Orszagos_jelentes.pdf

A kompetenciamérésből származó adatok – a PISA-val ellentétben – többek között lehetővé teszik a differenciáltabb kép alkotását. Például a területi bontásból a régiók közti különbségek is jól megrajzolhatók. Mint a következő táblázatból látható, a Nyugat-Dunántúli régió az, amely jó teljesítményével kitűnik a többi közül, valamint hogy az Észak-Magyarországi és az Észak-Alföldi régió lemaradást mutat. A Közép-Magyarországi régió eredményeinek számítása során Budapest adatait nem vették figyelembe, azt külön kezelték. Az egyes régiók közt is igen jelentős különbségek mutatkoznak, de az igazán nagy eltérések akkor válnak nyilvánvalóvá, ha azokat a kistérségek szintjén vizsgáljuk.

A 8. osztályosok szövegértési átlageredményei az egyes régiókban

Régiók	Átlag
Budapest	534
Nyugat-Dunántúl	518
Közép-Magyarország	506
Közép-Dunántúl	501
Dél-Alföld	500
Dél-Dunántúl	496
Észak-Alföld	485
Észak-Magyarország	483

Forrás: http://ohkir.gov.hu/okmfit/files/OKM_2009_Orszagos_jelentes.pdf

A kompetenciamérés érdekessége, hogy a településtípus szerinti különbségekről is képet alkothatunk, s az ezen a területen tapasztaltak egybecsengenek korábbi kutatási eredményeinkkel. Ugyanis a községi és a fővárosi iskolák közti különbség a szövegértés területén eléri a 62–65 pontot, ami igen jelentősnek mondható. Ezt a különbséget a településtípusok közti gazdasági és szociális jellemzők magyarázzák, ezekből fakad a kulturális javakhoz való hozzáférés egyenlőtlensége.

A különböző képzési formákban részt vevő fiatalok teljesítménye nem csupán, nem kizárólag az eltérő minőségű és színvonalú oktatásból fakad, feltehetően inkább a tanulók családi hátterével mutat erősebb korrelációt. Ugyanis a különböző iskolatípusok választásával már a felső tagozatban elkezdődik a szelekció. A két nem közti teljesítménykülönbség már evidenciának számít, s az adatok is korábbi tapasztalatainkat támasztják alá: míg a lányok a szövegértésben értek el jobb eredményeket, addig a fiúk matematikából teljesítettek jobban.

A PISA-vizsgálathoz hasonlóan a tanulókról itt is felvesznek egy háttérkérdőívet, amely a családi viszonyokba nyújt betekintést. A tanulók teljesítménye és a családi jellemzők közötti összefüggéseket elsősorban az ún. családihátér-index segítségével mutatják be. Többek között láthatóvá válik az anyák iskolai végzettsége és gyerekeik jövőbeli aspirációik közti összefüggés, és hogy ebből a szempontból igenis ők azok, akik meghatározó erővel bírnak a gyerekek álmait illetően. A számítógép tulajdonsága ugyanúgy összefüggést mutat a szövegértési teljesítménnyel, mint a családi könyvtár léte vagy a saját könyvvel való rendelkezés. A könyvtár-, torna- és számítógépterem megléte a legtöbb esetben pozitív kapcsolatban áll a tanulók átlageredményével.

**Átlageredmény az otthoni könyvek száma szerint
a 8. osztályosoknál**

Könyvek száma	A tanulók aránya (%)	Szövegértés átlaga
Kevesebb mint egy polcnyi (kb. 0–50 könyv)	14,4	431
Egypolcnyi (kb. 50 könyv)	14,5	466
2-3 könyvespolcnyi (max. 150 könyv)	23,3	499
5-6 könyvespolcnyi (max. 300 könyv)	17,0	521
2 könyvszekrényre való (300–600 könyv)	13,6	541
3 könyvszekrényre való (600–1000 könyv)	9,6	560
1000-nél több könyv	7,6	569

Forrás: http://ohkir.gov.hu/okmfit/files/OKM_2009_Orszagos_jelentes.pdf

**A 8. osztályosok átlageredménye annak függvényében,
hogy a tanulónak vannak-e saját könyvei**

Saját könyvek	A tanulók aránya (%)	Szövegértés átlaga
Vannak	93,6	511
Nincsenek	6,4	418

Forrás: http://ohkir.gov.hu/okmfit/files/OKM_2009_Orszagos_jelentes.pdf

Ami a PISA-ból és a kompetenciamérésből látható

A két vizsgálatból rendelkezésünkre álló adatokat összevetve kérdezem: bízhatunk-e, hogy az elmúlt évek erőfeszítéseinek mára látható eredménye van? Azt gondolom, hogy a PISA-vizsgálat óvatos optimizmusra adhat okot, ugyanis az OECD-átlaga alatti teljesítményünket sikerült az átlag szintjére hoznunk. Az elmozdulás egyértelműen pozitív, és reméljük, ez egy folyamat kezdetét jelenti. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy az évenkénti, a teljes, az iskola-rendszerű képzésben résztvevő korosztályt vizsgálva ez az egyértelmű tendencia nem írható le. Kisebb-nagyobb elmozdulások ugyan mindkét irányban történtek, de igazán pozitív irányú elmozdulásról sajnos, nem számolhatunk be.

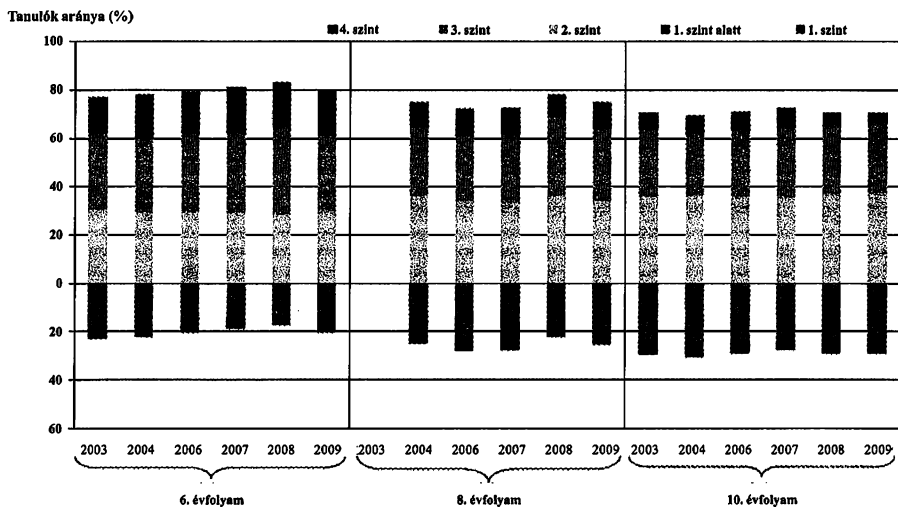
Az egyes korosztályoknak a különböző képességszinteken belüli megoszlása jól mutatja, hogy míg a 6. osztályban tanulók egy jelentős hányada teljesít a legmagasabb szinten, az évek előre haladtával az arányok lefelé mozdulnak.

* * *

Feltételezéseink szerint az elmúlt években az anyanyelvi oktatásban megjelenő szövegértési munkafüzetek is segítették, hogy a figyelem a kérdésre irányuljon. Vannak olyan iskolák, ahol nem csupán a magyartanár tartja feladatának a különböző szövegtípusokkal való találkozást, hanem a szaktanárok is úgy gondolják, hogy az olvasásitanítás, a szövegértés fejlesztése terén nekik is van feladatuk, és ez a felső tagozatban, sőt a középiskolában is folyamatos fejlesztést igényel.

A tanulók megoszlása a képességszinteken a 2009-es és a korábbi kompetenciamérések esetében

Szövegértés

Forrás: http://ohkir.gov.hu/okmfjt/files/OKM_2009_Orszagos_jelentes.pdf

Már az ezredforduló évében történt első vizsgálat sem maradt visszhang nélkül, ugyanis az országok egy jelentős körében az eredmények sokkot okoztak, amely jó esetben reformokat idézett elő, és cselekvésre készítette az érintetteket. A sikeresen teljesítő országokba pedig szinte zarándokoltak az oktatáspolitikusok, hogy ott tanulmányozzák, mely tényezők azok, amelyek a siker háttérében állnak.

A 2009-es vizsgálat kiválóan teljesítő országait elsősorban a Távol-Keleten találjuk. Ezekben az országokban tudnak valami olyat, amit érdemes lenne tőlük el- és megtanulni, de az oktatási rendszereiket alaposan ismerők felhívják a figyelmet a kultúrák közti különbségekre, amely tulajdonképpen akadályát jelentik annak, hogy az ottani gyakorlatot a világ nyugati felének országai átvegyék. Érdemesebbnek és járhatóbbnak tűnik az út, ha Európa legjobban teljesítő országának, Finnországnak a gyakorlatát vizsgáljuk meg, és vetjük össze a hazaival. Az számos elemében rokon a magyarral, ami mégis eltanulható tőlük, az az egyes elemek tudatos együttes használata. A sokat emlegetett finn sikerek háttérében számos, egymással párhuzamosan futó, egymás hatását erősítő tényező áll. Ezek között csakúgy megtalálható a hasonló színvonalon működő iskolahálózat, a 15 éves korig egységes képzés, az iskolaorvosi szűrővizsgálat, az alanyi jogon járó meleg ételhez való jutás az iskolában, a jól kiépített védőnői hálózat, amelynek feladatai között az iskolakezdést megelőző szűrés is megtalálható, hasonlóképpen a jól működő iskolai könyvtár, a család által vásárolt gyerek- és ifjúsági lapok, a feliratozott és nem szinkronizált filmek, az olvasást támogató számítógép-használat – csak hogy néhányat említsünk a „finn csoda” elemei közül. Láthatjuk, hogy titkos, különös praktikkákról nincs szó, csupán egy jól átgondolt rendszer elemeinek összehangolt működtetéséről.

Az eredmények azt mutatják, hogy a diákok teljesítményét mutató rangsorban nincsenek foglalt helyek. Vagyis az oktatással, a társadalom hozzáállásával, az értékekhez való viszonyulásunkkal gyakorolhatunk hatást mi könyvtárosok is – ezakt módon is mérhető hatást – gyerekeink műveltségére, tudására.

Végezetül térjünk vissza egy gondolat erejéig a bevezetőben feltett kérdéshez. Vagyis hogy miért is fontos az olvasás kérdése. Az említett két szempont – az életben való boldogulás, a demokrácia működtetése, valamint a gazdasági, pénzügyi szempontok mellett – számunkra, könyvtárosok számára még biztos, hogy létezik egy harmadik is. Az, amit már sok évtizede tudunk az olvasásszociológiai vizsgálatokból: vagyis hogy bizonyos értékek – mint a tolerancia, a kreativitás és az ún. harmonikus személyiségjegyek – nagyobb valószínűséggel fedezhetők fel az olvasó emberek körében. Azok, akik rendszeresen olvasnak, inkább preferálják ezeket az értékeket, mint a nem olvasók. S azt gondolom, hogy ezek azok az értékek, amelyek élhetőbbé tesznek egy társadalmat, ahol a jólét mellett a jól lét is jelen van.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balázi Ildikó–Ostorics László–Schumann Róbert–Szalay Balázs–Szepesi Ildikó: A PISA 2009 tartalmi és technikai jellemzői. Budapest, Oktatási Hivatal, 2010.

Balázi Ildikó–Ostorics László–Schumann Róbert–Szalay Balázs–Szepesi Ildikó: PISA 2009. Összefoglaló jelentés. Szövegértés tíz év távlatában. Budapest, Oktatási Hivatal, 2010.

Gordon Győri János: Az oktatás világa Kelet- és Délkelet-Ázsiában. Budapest, Gondolat Kiadó, 2006.

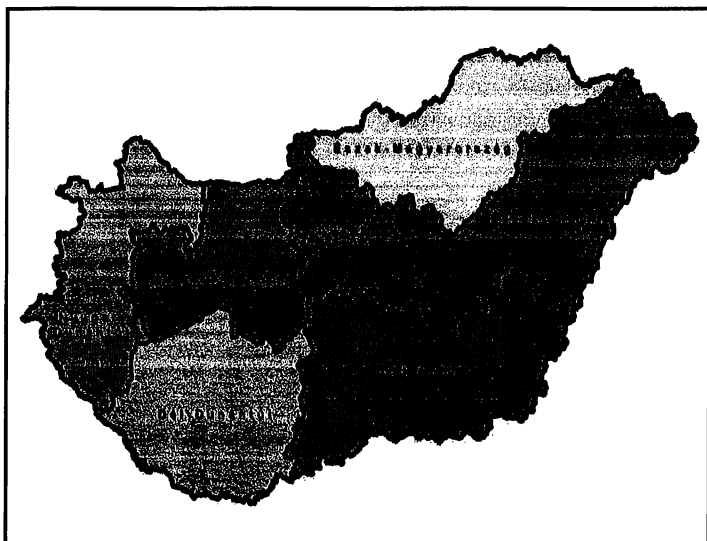
Országos kompetenciamérés 2009. Országos jelentés. OKM. http://ohkir.gov.hu/okmfit/files/OKM_2009_Orszagos_jelentes.pdf

Vári Péter–Auxné Bánfi Ilona–Felvégi Emese–Rózsa Csaba–Szalay Balázs: Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról. = Új Pedagógiai Szemle. 2002. 1. sz. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2002-01-ta-tobbek-gyorsjelentés>

A Közép-Dunántúl régió könyvtári TIOP–TÁMOP pályázatai¹

Bevezető

Magyarországon országgyűlési határozattal fogadták el 1998-ban a hét statisztikai-tervezési régió felállítását. Valójában a **régió** fogalma többféle értelmezésben ismert. A hétköznapi fogalomhasználatban a régió valamiféle területegységként jelenik meg, a térség, az övezet, a táj, a körzet szinonimája. Gondolkozhatunk róla úgy, mint egy lehatárolt térrészről, a környezetétől bizonyos természeti, társadalmi, gazdasági tényezők révén elkülönülő területi egységről. A regionális politikában az ország és a települések közötti – leggyakrabban az ország fogalma alatt közvetlenül lévő – területi szintet jelöljük vele, amely lehet közigazgatási (választott vagy delegált képviseléssel) vagy nem közigazgatási (statisztikai, tervezési) funkciójú egység.

Tervezési-statisztikai régió: több megye (illetve a főváros) területére kiterjedő, az érintett megyék közigazgatási határával határolt, egybefüggő tervezési, illetve statisztikai területi egység.

Fejlesztési régió: egy vagy több megyére (illetve a fővárosra), vagy azok meghatározott területére kiterjedő társadalmi, gazdasági vagy környezeti szempontból együtt kezelendő területi egység, amely alulról induló kezdeményezés eredményeként meghatározott célra jött létre. Következésképpen nagyon változó, bármikor átalakulhat, és nincs garancia arra, hogy a létrehozott társulások teljes mértékben lefedik az ország egész területét. Ezért nem lehet a fejlesztési régió azonos a tervezési-statisztikai régióval.²

Az ország hét régiójából a Közép-Dunántúli Régió a Dunántúl középső, északra eső részén helyezkedik el, 11 117 négyzetkilométernyi területen. Nemcsak a kiterjedése, a lakosság száma is átlag alatti a régiók között, hiszen a 10 milliós ország népességének nem az egyhetede (14,2%-a), hanem mindössze 11 százaléka él itt, 1 098 654 fő.³ A régió három megyét ölel fel: Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megye, ezeken belül 26 kistérség alkotja.

77 kilométeres szakaszon határos Szlovákiával, végighúzódik rajta a Dunántúli középhegység, északi és keleti oldalon 130 kilométer Duna-szakasz határolja. A régióhoz tartozik a Balaton szinte teljes északi partvonala, benne a Balaton-felvidéki Nemzeti Park. Szintén a régióban található a Budapesttől alig 40 kilométerre eső Velencei-tó. A Bakony, a Vértes és a Gerecse hegység az erdőgazdaságnak és az idegenforgalomnak ad lehetőséget, a Mezőföld és a Kisalföld keleti része az ország kiemelkedő gabonatermelő vidékei. A régió sokszínűsége, természeti kincsei már az ősidőktől letelepedési lehetőségeket nyújtottak az ember számára. A történelem előtti korra utal a vértesszőlősi ősember, aki a tudósok szerint 350 ezer évvel ezelőtt éppen itt élt.⁴

A Közép-Dunántúli Régióban egy egyetem és három helyi székhelyű főiskola működik, ezen kívül több egyetemnek és főiskolának vannak itt kihelyezett tagozatai, karai. Népeségarányosan a főiskolai hallgatók száma közel azonos az országgal, az egyetemistáké azonban ötödével elmarad attól. A térségben a '90-es évekig főleg műszaki értelmiségi képzés folyt. Ma már a hagyományos szakirányok mellett gazdaságirányítási, számítástechnikai, környezetvédelmi, szociális ismereteket is el lehet sajátítani.

A régió felsőoktatási intézményei:

- Pannon Egyetem, Veszprém
- Nyugat-magyarországi Egyetem, Geoinformatikai Főiskolai Kar, Székesfehérvár
- Dunaújvárosi Főiskola
- Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár
- Budapesti Műszaki Főiskola Kandó Kálmán Villamosmérnöki Kar Számítógéptechnikai Intézete, Székesfehérvár
- Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Tatabánya
- Vitéz János Római Katolikus Tanárképző Főiskola, Esztergom
- Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola
- Pápai Református Teológia⁵

A régióban 710 könyvtári hozzáférési pont található. Ebből 279 könyvtári szolgáltató-hely besorolású, 431 pedig könyvtár státusú. A városi könyvtárak száma 38; a felsőoktatási szakkönyvtárak száma 10.⁶

A TIOP-pályázatokról

A TIOP keretében *Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése* – „*Tudásdepó-Expressz*” címmel kerültek meghirdetésre azok a pályázatok, amelyekre a régióból sikeresen pályáztak a könyvtárak. A TIOP–1.2.3/08/1 jelű pályázaton két pályázat, a TIOP–1.2.3/09/1 jelű pályázaton pedig további 11 pályázat, azaz **mindösszesen a TIOP keretében 13 pályázat nyert el támogatást.** A 13 pályázat azonban nem 13 intézményt jelent, hiszen néhányan közülük konzorciumban pályáztak. TIOP-forrásból összesen 20 település nyert el főpályázóként, vagy konzorciumi tagként támogatást, ez a települések (a régióban 401 település van) 5 százaléka. Három kiemelt település, a három megyeszékhely (Székesfehérvár, Tatabánya, Veszprém) két intézmény révén is sikeresen pályázott, tehát duplán nyert.

Megyei könyvtárak

A régióban három található. Támogatási előfordulás 100 százalék, hiszen mindhárom megyei könyvtár sikeresen pályázott, bár jelentős különbség érzékelhető. Fejér megye – Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár – az első fordulóban egymaga pályázott, azaz nem állított fel konzorciumot, és 87 950 920,- Ft-ot nyert. Komárom-Esztergom megye – József Attila Megyei Könyvtár – és Veszprém megye – Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet – szintén egymaga pályázott. Itt az elnyert támogatási összeg azonban már csak 12-12 millió Ft volt.

Városi könyvtárak

A régióban összesen 29 városi rangú település van. Támogatási előfordulás 69 százalékos, hiszen 20 település pályázott sikeresen. A városi könyvtárak esetében már megfigyelhető a konzorciumi pályázat típusa. Így pályázott Oroszlány, Adony, Mór, Veszprém és Pápa, amelyek további 10 várost vontak be a pályázatukba. Valójában ezzel sikerült csak a 20 települést sikeres pályázóvá tenni, hiszen ha kizárólag a főpályázó településeket nézzük, akkor 10 város lett sikeres. Jelentősebb összeghez az első fordulóban pályázó veszprémi Városi Művelődési Központ és Könyvtár jutott, amely 62 364 535 Ft-ot nyert, igaz, öt tagú konzorciumban. A többi könyvtár azonban akár konzorciumban, akár egyéni pályázóként indult, maximum 8 millió Ft fejlesztési forráshoz jutott.

Községi könyvtárak

A régióban összesen 372 községi, nagyközségi rangú település van. Támogatási előfordulás 0 százalék, azaz egy község sem pályázott sikeresen.

Felsőoktatási könyvtárak

Külön kell szólnunk a felsőoktatást érintő TIOP-os lehetőségekről, már csak annak nagyságrendje miatt is. TIOP keretében *A felsőoktatási tevékenységek színvonalának emeléséhez szükséges infrastrukturális és informatikai fejlesztések támogatása* címmel kerültek meghirdetésre azok a pályázatok, amelyekre a régióból sikeresen pályáztak felsőoktatási intézmények és keretükben a könyvtárak. A TIOP–1.3.1-07/1-2F jelű pályázaton egy pályázat, a TIOP–1.3.1-07/2-2F jelű pá-

lyázaton pedig további egy pályázat, azaz **mindösszesen TIOP-keretben két felsőoktatási pályázat nyert támogatást**. A két pályázat két intézményt jelent, ugyanis esetükben nem konzorcionális pályázatról van szó. Sikeresen pályázott a Dunaiújvárosi Főiskola (3 193 647 456,- Ft) és a Pannon Egyetem (4 183 071 990,- Ft). A két pályázaton elnyert végösszeg meghaladja hétmilliárd forintot (7 376 719 446,- Ft)!

Látható, az elnyert összegek teljesen más nagyságrendet képviselnek az egyéb TIOP-os keretben elnyert könyvtári forrásokhoz képest. Igaz, ebben az esetben az elnyert forrás a felsőoktatási intézményeké, közvetlen könyvtári célra ennek feltehetően csak egy szelete hasznosul(hat).

TIOP-pályázati összesítő tábla

	Veszprém megye	Fejér megye	Komárom-Esztergom megye	Regionális mindösszesen
TIOP pályázatok száma	4 db	5 db	4 db	13 db
TIOP pályázati érték összesen	90 085 437 Ft	119 950 350 Ft	35 888 590 Ft	245 924 377 Ft
Települések száma a régióban összesen	217	108	76	401 település
TIOP pályázatban érintett települések száma	10 település	6 település	4 település	20 település
A részesedő települések %-ban	4,6%	5,6%	5,3%	5%
Lakosság a régióban összesen	358 807 fő	427 416 fő	312 431 fő	1 098 654 fő
TIOP pályázatból részesedő lakosság (érintett települések)	176 215 fő	142 970 fő	133 300 fő	452 485 fő
Részesedő lakosság %-ban	49,1%	33,4%	42,7%	41,2%
Bekerülő TIOP forrás egy lakosra vetítve	251 Ft	281 Ft	115 Ft	224 Ft

A TÁMOP-pályázatokról

A TÁMOP keretében „*Tudásdepó-Expressz*” A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében címmel írtak ki pályázatokat, amelyekre a régióból sikeresen pályáztak könyvtárak.

- A TÁMOP 3.2.4-08/1 jelű, *a könyvtárhasználók igényeinek hatékonyabb ki-elégítését célzó szolgáltatás-fejlesztés* pályázaton tíz pályázat,
- a TÁMOP 3.2.4-08/2 jelű, *országos elektronikus szolgáltatások bővítése, fejlesztése* pályázaton egy pályázat,
- a TÁMOP 3.2.4-09/1 jelű pályázaton pedig további három pályázat,

azaz **mindösszesen TÁMOP-keretben 14 pályázat nyert el támogatást**. A 14 pályázat azonban most sem 14 intézményt jelent, hiszen néhányan közülük konzorciumban pályáztak. TÁMOP-forrásból összesen 20 település nyert el főpályázóként, vagy konzorciumi tagként támogatást, ez a települések (a régióban 401 település van) 5 százaléka. Ez az arány megfelel a TIOP-os sikernek, de megjegyzendő, hogy itt nem ugyanarról a 20 településről, illetve az adott településen belül nem minden esetben ugyanarról a pályázóról van szó!

Ha a főpályázókat vesszük számításba, akkor a 13 TIOP-os főpályázóból csak hatnak sikerült TÁMOP-os forrást is elnyernie céljai megvalósításához.

A három kiemelt település, a három megyeszékhely (Székesfehérvár, Tatabánya, Veszprém) közül Veszprém négy pályázó révén is sikeresen lett, Tatabánya és Székesfehérvár viszont TÁMOP-on belül csak egy-egy pályázattal nyert.

Megyei könyvtárak

A régióban – ismeretes – három található. Támogatási előfordulás 100 százalékos, hiszen mindhárom megyei könyvtár sikeresen pályázott, bár különbség érzékelhető. Fejér megye – Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár – egymaga pályázott, azaz nem állított fel konzorciumot és 88 270 000,- Ft-ot nyert. Komárom-Esztergom megye – József Attila Megyei Könyvtár – szintén egymaga pályázott és 58 564 408,- Ft-ot nyert, míg Veszprém megye – Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet – hét tagú konzorciumban pályázott. Itt az elnyert támogatási összeg 63 477 439,- Ft volt.

Városi könyvtárak

A régióban összesen 29 városi rangú település van. Támogatási előfordulás 55 százalékos, ez kisebb, mint a TIOP esetében, hiszen itt 16 település pályázott sikeresen. A TIOP-os öthöz képest itt három pályázat született konzorciumban, Veszprém, Várpalota és Tata részvételével. Ezek további 10 települést (8 várost, két községet) vontak be a pályázatukba. Ezzel sikerült 20 települést eredményes pályázóvá tenni, hiszen ha csak a főpályázó településeket nézzük, akkor mindössze 10 település lenne érintett.

Községi könyvtárak

A régióban összesen 372 községi, nagyközségi rangú település van. Támogatási előfordulás kevesebb, mint 1 százalék, hiszen mindössze három község pályázott sikeresen. Ebből két község konzorciumi tagként lett „befutó”, viszont egy község – a Fejér megyei Aba – önmaga nyert el 17 872 448,- Ft-ot.

Felsőoktatási könyvtárak

A TÁMOP esetében nem kell külön szólnunk a felsőoktatási könyvtárakról, amint azt a TIOP-nál kellett tennünk. Mind a Pannon Egyetem, mind a Dunaújvárosi Főiskola TÁMOP-nyertes lett, nagyjából azonos összegekkel, mint a megyei vagy városi könyvtárak.

Egyéb könyvtárak

Külön kategóriában kell említeni a középiskolai könyvtárakat, amelyek TÁMOP-keretben sikeresek tudtak lenni. Igaz, mindössze három nyertes pályázatról van szó, ebből kettő Veszprémből (Veszprém megye) érkezett, egy pedig Mórról (Fejér megye). Azaz Komárom-Esztergom megye itt nem tudott forrást nyerni. Pedig érdemes lett volna próbálkozni, hiszen a nyertes középiskolák 14 és 38 millió Ft közötti forrássokhoz jutottak.

TÁMOP pályázati összesítő tábla

	Veszprém megye	Fejér megye	Komárom-Esztergom megye	Regionális mindösszesen
TÁMOP pályázatok száma	5 db	5 db	4 db	14 db
TÁMOP pályázati érték összesen	253 243 229 Ft	149 716 048 Ft	202 114 672 Ft	605 073 949 Ft
Települések száma a régióban összesen	217	108	76	401 település
TÁMOP pályázatban érintett települések száma	9 település	4 település	7 település	20 település
A részesedő települések %-ban	4,1%	3,7%	9,2%	5%
Lakosság a régióban összesen	358 807 fő	427 416 fő	312 431 fő	1 098 654 fő
TÁMOP pályázatból részesedő lakosság (érintett települések)	172 197 fő	169 174 fő	159 691 fő	501 062 fő
Részesedő lakosság %-ban	48,0%	39,6%	51,1%	45,6%
Bekerülő TÁMOP forrás egy lakosra vetítve	706 Ft	350 Ft	647 Ft	551 Ft

Egyéb, nem könyvtári, de „könyvtár közeli” TÁMOP-pályázatok

A TÁMOP-kiírásokat áttekintve feltűnt két olyan pályázati lehetőség, ami ugyan nem kifejezetten a könyvtáraknak szól, de aminek eredményeit az adott régió könyvtárai is hasznosíthatják. Ilyen a:

- TÁMOP 3.2.9/B-08/2 Audiovizuális emlékgyűjtés
- TÁMOP 3.4.4/B-08/1 Országos Tehetségsegítő Hálózat kialakítása – Magyar Géniuszt Integrált Tehetségsegítő Program

pályázat. A két kategóriában összesen 12 nyertes pályázó van a régióban. A pályázók zömében gimnáziumok, de van a nyertesek között alapítvány és szociális társulás is. Az általuk elnyert forrás három és 15 millió Ft között szóródik, összesen 91 734 608,- Ft értékben.

Összegzés

Jelen összeállítás rövid helyzetképet kíván nyújtani a Közép-Dunántúli Régió könyvtárait érintő TIOP–TÁMOP-pályázatokról. A pályázatok értékelésével adós marad. De ez nem is lehet ennek az összeállításnak a célja. Az értékeléshez elmélyült, átfogó vizsgálatra lesz szükség. Különösen érdekes lehet annak a vizsgálata, hogy a könyvtári rendszer szempontjából milyen eredményeket hozott az említett források felhasználása. Érdemben fejlődött-e az adott intézmény? Ezen túlmenően sikerült-e a fejlesztési eredményeket a nagyobb közösség, netán az egész régió számára is hasznosítani? Különösen érdekes ez a kérdés olyan pályázatok (pl. Audiovizuális emlékgyűjtés) kapcsán, amelyek pályázói nem is a könyvtári rendszer tagjai, a megszülető eredmények azonban helytörténeti értéküknel fogva könyvtári szempontból is mindenképpen figyelemre méltók.

Az erőforrások integrált felhasználása persze nem könnyű dolog. A pályázótól, a pályázó fenntartójától és a pályázó regionális partnereitől egyaránt együttműködést megkövetelő feladat. Ha én nyertem, én lépek úgy, hogy Neked is jó legyen, hogy Te is kapcsolódhass hozzá, s ha fordítva van, Te is tedd ugyanezt. E gondolat kiteljesítése érdekében kell elemeznünk, értékelnünk az eddigi fejlesztési folyamatokat, rávilágítva a partnerségben, együttműködésben rejlő további lehetőségekre.

JEGYZETEK

- 1 Forrás: www.nfu.hu – projektkereső, 2011. január 27-i állapot szerint
- 2 Forrás: <http://www.terport.hu/main.php?folderID=2646&articleID=7110&ctag=articlelist&iid=1>
- 3 KSH statisztika, 2010. január 1-i állapot.
- 4 Felhasznált forrás: <http://www.kdrfu.hu/kdr.php>
- 5 Felhasznált forrás: <http://www.kdrfu.hu/kdr.php>
- 6 Forrás: Könyvtári Intézet statisztika, 2009.

Orvosi könyvtárak

Megtúrt kategóriából a nélkülözhetetlen státusba?

Fő tevékenységi körök és változásaik

Az orvosi könyvtárak többsége a kórházakban működik, de a hálózat gerincét az orvosképző egyetemek könyvtárai alkotják. Gyűjtőkörük, felhasználóik a szakterület által meghatározott. A kórházi könyvtárak információ- és dokumentumszolgáltatásaikkal, értékőrző tevékenységükkel mindenekelőtt a betegellátást, a gyógyítást, majd az ehhez kapcsolódó oktatást, valamint a tudományos megfigyeléseken alapuló kutatást segítik. A tevékenységet illetően a hangsúly változatlanul a betegellátáshoz szükséges szakinformációk – tértől-időtől független – szolgáltatásán van. Ami ezen szolgáltatások jellegét illeti – a könyvtári informatika, az elektronikus dokumentumok, az adatbázisok, az internet megjelenésével – a hangsúly a nyomtatott dokumentumokról egyre inkább a „testreszabott” elektronikus szolgáltatások, a személyes felkeresés helyett pedig a távhasználat irányába tolódott. Az internet kapcsán meg kell jegyezni, hogy az információk rengetegéből az éppen szükségessé, a relevánst megtalálni megfelelő szakértelem, gyakorlat híján aligha lehet. Nem tekinthetünk el attól sem, hogy az adatbázisokhoz való hozzáférés előfizetést igényel, a teljes szövegű dokumentumok elérése jogosultságokhoz kötött, ezek pedig költséggel, leginkább intézmények által felvállalható költséggel járnak.

Hazai helyzetkép, külföldi kitekintés

A magyarországi orvosi könyvtárak száma 1990-ben még 279 volt. Egy 2009-es felmérés során már csupán 168-at tartottak nyilván, ami negyven százalék csökkenést jelent. E visszalépés mögött leginkább a kórházi könyvtárak megszűnése áll. Ezt az adatot érdemes összevetni az érintett felhasználói kör intézményeinek és dolgozóinak számával, annak változásával.

Év	Kórházak száma	Orvosok száma			Szakdolgozók száma
		Budapest	Vtdek	Összesen	
1990	148	13 051	25 121	38 172	91 157
2009	175	12 943	22 253	35 196	81 983

A táblázatban feltüntetett, a *Magyar statisztikai évkönyv* adatai szerint a kórházak száma 18 százalékkal nőtt, miközben az orvosoké 8 százalékkal, a szakdolgozóké pedig 10 százalékkal csökkent. Ha ezeket a változásokat a könyvtárak szá-

mának 40 százalékos csökkenéséhez viszonyítjuk, akkor egyértelmű, hogy a még működő könyvtáraknak közel 20 százalékkal több intézményt, és mindössze 10 százalékkal kevesebb szakembert kell ellátni. Ugyanakkor a megmaradt szakkönyvtárak működését is alapvetően gátolja fenntartóik forráshiánya. A statisztikai adatok tanúsága szerint a szakkönyvtárak valamivel több mint fele (54%) a fővárosban működik, ami csaknem megegyezik a budapesti orvosok 58 százalékos arányával. Komoly gond, hogy a kórházi könyvtárak működésének jogi szabályozása mindmáig nem megoldott. A növekvő és megváltozott olvasói igényeknek a meglévő – nem éppen korszerű vagy hiányos – könyvtár-informatikai feltételek, az elérhető, fizetett szakadatbázisok híján egyre nehezebb megfelelni. Ezen a helyzeten alapvetően a sikeres TIOP- vagy TÁMOP-pályázatok sem változtattak, hiszen alig néhány orvosi könyvtárat érintettek.

A külföldi kitekintést érdemes a megváltozott társadalmi környezetből adódó, a könyvtárakat, könyvtárosokat érintő paradigmaváltással kezdeni. A globalizáció és az internet hatására a következő jelenségek észlelhetők. Az egészségügyi ellátás – az orvosi technológia, a nyilvánosságra jutó, a napi gyógyítás során is alkalmazásra kerülő, folyamatosan növekvő tudományos ismeretek hatására – egyre bonyolultabbá válik. A klinikai tevékenység és a tudományos ismeretek között egyfajta híd szerepét tölti be az információt szolgáltató szakember. Szerepe – az adott helyzetben – annál is inkább nélkülözhetetlen, mivel a nehezen követhető, gyorsan növekvő releváns információk megtalálása, az infokommunikációs technikák használata egyaránt speciális ismereteket, szakértelmet igényel. Az információkutatással szemben támasztott követelmények kimondatlanul is privilegiált helyzetbe hozzák a könyvtárosokat. Ma már természetes módon egyre inkább igény az elektronikus úton történő, a hét minden napján és napi 24 órában elérhető szakinformációs ellátás. A mai kor embere azonnali, bárholnan elérhető, végtelen számú kapcsolódási forrást kíván. A szakemberek mellett számolni kell az egészségtudatos magatartást kialakító, vagy a már annak szellemében élők ismeretterjesztő szintű információs igényeivel is. Az információs szolgáltatások egyre nagyobb körét kell hogy jellemezze a proaktivitás, a külön megfogalmazott kérés nélküli, automatikusan történő tájékoztatás. A gyógyító munka során a naprakész információk hatására bizonyíthatóan eredményesebben, költséghatékonyabban történik a betegellátás. Ez jelentkezhethet – többek közt – a helyes diagnózis kialakításában, a megfelelő terápiában, a rövidebb gyógyulási időben.

Szoros összefüggés van a betegellátás és a kutatás között. A tudományos ismeretek növelik a betegellátás biztonságát és színvonalát, a klinikai gyakorlat során felmerülő problémák pedig kutatási témákká válhatnak. A beteg, orvos, kutató, információs szakember kapcsolatrendszerét meghatározzák, befolyásolják az ide vonatkozó ismeretek és ezek közvetítésének egyre korszerűbb technikái.

Ahhoz, hogy a könyvtárak felé irányuló felhasználói igényeknek a minőségi követelmények szerint is megfeleljünk, érdemes figyelembe venni – amennyire lehet, alkalmazni – a Medical Library Association Hospital Libraries Section honlapján található *Standards for hospital libraries 2007* ajánlásait:

- A könyvtár a fenntartó intézményének érdekében fejlesszen ki olyan dokumentum- és információs szolgáltatásokat, amelyek megfelelnek a tudásalapú információközvetítés és információgazdálkodás feltételeinek (KBI – knowledge – based information).

- Legyen ennek a folyamatnak a koordinátora a megfelelő szakmai végzettséggel és képességekkel rendelkező könyvtár informatikus. A kórházi könyvtáros kompetenciái: nyomtatott- és elektronikus információforrások ismerete és koordinálása, fizikai és virtuális gyűjtemény építése, új információtechnológiák bevezetése, alkalmazása stb.
- A könyvtáros az információs menedzsment csapat aktív tagjaként vegyen részt a számítógépes hálózatok megtervezésében, működtetésében, segítse a szükséges elektronikus információforrások elérését, használatát.
- Biztosítsa az információközvetítést a betegellátást végző szakemberek, valamint maguk az információforrások között. Ezzel járuljon hozzá a betegellátás biztonságához, minőségének javulásához, a kórházi személyzet képzéséhez és a betegoktatáshoz.
- Végezzen igényfelmérést annak megismerésére, hogy a megfelelő erőforrásokat, szolgáltatásokat, technológiákat nyújtsák.
- A könyvtár dokumentum- és információs szolgáltatásaival aktívan támogassa valamennyi felhasználói csoportot a tájékoztatás minden lehetséges formájában a vonatkozó jogszabályok, rendeletek, szabványok figyelembevételével.
- Igazodjon a betegellátás folyamatosságához, nyújtson napi 24 órás elektronikus információellátást (internet, intranet).
- Rendelkezzen a könyvtár a tudás alapú információ eléréséhez megfelelő információtechnológiával, hardverrel, könyvtárspecifikus szoftverekkel, megfelelő sávszélességű és adatátviteli sebességű internetkapcsolattal, naprakész szakinformációkat nyújtó adatbázisokkal.

Mivel igazolható még az orvosi könyvtárak és orvosi könyvtárosok meghatározó szerepe a gyógyításban?

2005. évi adat szerint a Google és más internetes szabad hozzáférésű keresők az egészségügyi információknak csupán 7 százalékához nyújtanak elérést. Ez a hiányosság csak a könyvtáros, információs szakember által ellenőrzött, hiteles és naprakész tudományos információk szolgáltatásával kerülhető ki. Így válik a könyvtáros a betegellátó team számára nélkülözhetetlenné. Maguk a betegek is igénylik, értékelik, elvárják, hogy orvosuk, ápolójuk jól képzett, a legfrissebb ismeretek birtokában végezze munkáját. Napjainkra az internetes technológia gyors fejlődésével az egészségügyi kutatások eredményei ugyanolyan hamar juthatnak el a betegekhez, mint az egészségügyi szakemberekhez. A betegtájékoztatás hatására a tájékozott beteg kevesebb stresszel éli át a gyógyítás folyamatát, sőt annak aktívabb részesévé válik. Azonban minden fontos forrás korántsem érhető el elektronikus úton, ezért a nyomtatott és elektronikus szakirodalom integrálása, a megfelelő adatbázisok kiválasztása a könyvtáros szakmai felelőssége is. Munkája nem egyszerűen folyóirat-előfizetés, könyvrendelés, kölcsönzés, hiszen monitorozza az elektronikus források használatát, intézi a reklamációkat, gyűjteményt szervez és alakít, jó esetben felhasználói képzést végez, miközben archiválja a saját intézménye dolgozóinak tudományos munkásságát is. A könyvtárosnak célszerű törekedni olyan új infokommunikációs technológiák megismertetésére, használatára, amelyek lehetővé teszik az azonnali üzenetküldést, az elektronikus információk könnyű, személyre szabott letöltését, tárolását. A könyvtárosnak céljai érdekében az internet mellett ki kell használni az intranet adta lehetőségeket is.

A Semmelweis Tervhez kapcsolódó stratégia

Az egészségügy megújítása fogalmazódik meg a Semmelweis Terv vitáiraiban. Hatékonyan működő, jó minőségű, technikailag fejlett, az ország valamennyi lakója által egyenlő eséllyel igénybe vehető egészségügyi ellátórendszer kialakítása a cél. Megvalósítása az orvosi könyvtárak számára is ritkán adódó alkalom, történelmi pillanat. Az új struktúrához igazodva, a terv stratégiáját figyelembe véve egyértelműbbé válik működésük fontossága, a hatékony és eredményes betegellátáshoz való nélkülözhetetlenségük, valamint a laikusok egészségtudatosabb életvitelének kialakításában való fontosságuk is. Ennek kapcsán hangsúlyozni kell, hogy egyaránt érték az egészség és az azt szolgáló egészségügyi, orvosi információ.

Az orvosi könyvtárakat érintő stratégiai tervünk kiterjed az önkormányzatok, a gazdasági társaságok által működtetett egészségügyi intézmények könyvtáraitra, csakúgy, mint az egészségügyi szakembereket képző közép- és felsőfokú oktatási intézmények információs központjaira.

A Semmelweis Terv ágazati stratégia-intézkedési terv részeként, annak megvalósítását segíthetik az alábbiak:

1. Rendszermodell. A tervezett öt nagy módszertani központ (menedzsment-fejlesztés, kutatás, oktatás, az ellátás támogatása, egészségkommunikáció) munkája közül az orvosi könyvtárak a legtermészetesebb módon az oktatással, kutatással, gyógyítással foglalkozó központ munkáját támogathatják.
2. A kórház mint helyi tudásközpont megvalósítása elképzelhetetlen anélkül, hogy az orvosi szakkönyvtár – földrajzi, időbeli korlátoktól független – hiteles, naprakész információkat nyújtson a hozzá fordulóknak, miközben gyűjti, rendszerezi, hozzáférhetővé teszi fenntartó intézménye egészségügyi szakembereinek előadásokban, írott közleményekben vagy egyéb módon közzétett tudományos megfigyeléseit, tapasztalatait.

Az orvos-egészségügyi szakkönyvtár – mint a helyi tudásközpont egyik bázisa

- a tudományosan megalapozott ismeretek gyűjtőhelye;
- a tudományosan megalapozott ismeretek elsődleges szolgáltatóhelye, ahol szakember segít az éppen aktuális kérdésre a releváns információt megtalálni;
- a könyvtár biztosítja az intézményi munkatársak képzésének, továbbképzésének és az élethosszig tartó tanulásának feltételeit;
- a modern információtechnológiai eszközök használatával lehetőséget biztosít ezen könyvtárak helyben vagy távhasználatára.

A helyi tudásközpont másik bázisát maguk az ott dolgozó könyvtárosok alkotják.

- A könyvtárosok biztosítják és szervezik a megfelelő környezetet a tanuláshoz;
- biztosítják az intézményben gyakorolt orvosi szakterületeknek megfelelő szakirodalmat, elektronikus szakinformációs forrásokat;
- részt vesznek a fenntartó intézmény szakszemélyzetének folyamatos képzésében;
- az intézményi kutatásokat, fejlesztéseket a szükséges dokumentumokkal, releváns információkkal látják el;

- támogatják a biztonságos, minőségi szakellátást;
  - támogatják a hatékony és eredményes kórházi működést;
  - közreműködnek az intézményi akkreditáció elérésében, annak megújításában;
  - az információs menedzsment aktív tagjaként részt vesznek a kórház céljainak megfogalmazásában, az intézményi menedzsment döntéselőkészítő munkájában;
  - betegtájékoztató, egészségügyi ismeretterjesztő információkkal segítik a betegeket, hozzátartozóikat, a helyi lakóközösséget az egészségmegőrző, egészségtudatos életmód kialakításában.
3. Az egészségügyi ellátásban történő minőségfejlesztés a betegek elégedettségét szolgálja. Megvalósítása elképzelhetetlen megfelelő könyvtári háttér nélkül. A minőségi betegellátást segítő minőségi könyvtáraknak egységes standardokat kell kialakítani a munkavégzésre, a költségvetésre, az eszközbeszerzésre, a gyűjteményfejlesztésre vonatkozóan. Ajánlójegyzéket kell készíteniük orvosi, ápolási kézikönyvekről, protokollokról, magyar és idegen nyelvű szakfolyóiratokról, szakmai adatbázisokról, amelyek elérhetők kell legyenek az akkreditációhoz, tanúsításhoz a betegellátás különböző szintjein.
4. Az egészségügyi szakember életpályamodelljének képzéssel kapcsolatos – az élethosszig tartó tanulást feltételező – része is szinte megoldhatatlan speciális gyűjtemények speciális szolgáltatásai nélkül.

Zárógondolatok

A hosszú idő óta forráshiánnyal küszködő egészségügyben sok-sok szakmai erőfeszítés ellenére sem találta súlyának, fontosságának megfelelő helyét az orvosi könyvtár, annak hálózata. A kórházaknak mint betegellátó intézményeknek a fenntartáshoz, közvetlen gyógyításhoz, ápoláshoz szükséges kiadások előteremtése is komoly erőfeszítéssel jár. Egyre inkább csak az esetlegesen megmaradt pénzügyi forrásokból jut, juthat a könyvtárra és szolgáltatásaira.

Most, a Semmelweis Terv révén a kormány újra kívánja élesíteni az egészségügyet. Ahhoz, hogy az ebben megfogalmazott célok valóra váljanak, több ponton is kihagyhatatlan, nélkülözhetetlen szerep, feladat hárulhat az orvosi könyvtárakra. Nem szabad egy ilyen ritkán adódó lehetőséget kihasználatlanul hagyni! Szaktudásunkkal tegyünk meg mindent, hogy a betegellátásnak, az egészségügyi ismeretek oktatásának, az orvostudományi kutatásnak egyaránt hatékony részeivé váljunk.

IRODALOM

Kührner Éva: Az orvosi könyvtárak helyzete napjainkban. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2010. 2. sz. 15–20. p.

- Cleveland A. D.: Miles to go before we sleep: education, technology, and the changing paradigms in health information = *Journal of the Medical Library Association*, Vol. 99, 2011. No. 1, 61–69. p.
- Bandy M. et. al.: Standards for hospital libraries 2007: Hospital Libraries Section Standards Committee. = *Journal of the Medical Library Association*, Vol. 96, 2008. No. 2, 162–169. p. Myths and Truths About Library Services [elektronikus dok. prezentáció]
URL: <http://www.mlanet.org/resources/vital/> [2011. március 23.]
- Banick CR.: How can we ensure that small medical libraries continue to provide good medicine? = *Library Journal*, 11/15/2005.
URL: <http://www.libraryjournal.com/article/CA6282616.html> [2011. március 23.]
- Beke Gabriella–Schmidtné Farkas Mária–Szikszai Márta: Orvosi könyvtárak kapcsolódása a Semmelweis Tervhez [Kézirat]
- Az „Újraélesztett egészségügy, Gyógyuló Magyarország – Semmelweis Terv az egészségügy megmentésére” Szakmai konzultáció – vitairat
URL: <http://www.weborvos.hu/adat/files/EgpolVitairat2010%5B1%5D.pdf>
- Magyar statisztikai évkönyv 1999, Bp., Központi Statisztikai Hivatal, 2000.
Magyar statisztikai évkönyv 2009, Bp., Központi Statisztikai Hivatal, 2010.

Beke Gabriella–Schmidtné Farkas Mária

Egy megyei könyvtár és az informatika első két évtizede (1987–2009)

A szerző célja bemutatni a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ (2003. március 1. előtt Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár) számítógép-használatának és informatikai fejlesztéseinek történetét a kezdetektől 2009-ig. Célja továbbá a könyvtár gondozásában 2002-ben megjelent évfordulós kiadványban publikált írás¹ kiegészítése, illetve adatokkal való alátámasztása, valamint a csaknem negyed századnyi korszak részletes bemutatása. Nem tér ki részletesen a hatásokra, körülményekre, legfeljebb csak utalás szintjén, bizonyos folyamatok megértésének céljából. Ezek megismerését a fentebb hivatkozott írás igen kitűnően prezentálja. A szerző igyekszik követni a kronologikus sorrendet, de ettől néhány helyen az összefüggések jobb érthetősége miatt eltér.

Első lépések

A megyei könyvtárak – így a hajdú-bihari is – számítógépes fejlesztésében a kezdetekben jelentős szerepe volt a Megyei Könyvtárak Gazdasági Társasága (GT)² megalapításának (1987). Ezen érdekközösség létrehozásának elsődleges célja a könyvtárak számítógépes fejlesztésének előmozdítása, ebbéli érdekeik egyeztetése, az ilyen irányú tevékenységek összehangolása volt. Ennek ellenére az alapítást kö-

vető évek nem hozták a várt eredményt. A '80-as évek végére jellemző megoldások jellegzetesen az eseti, lokális lehetőségeket követték, így a mi könyvtárunkban is ez volt a jellemző.

A legelső számítógép a könyvtárban egy Commodore 64 típusú, „home computer” kategóriájú gép volt.

A megyei könyvtár elsődleges célja a technológiával kapcsolatos tapasztalatok gyűjtése, kísérletezés, irányok meghatározása volt. A beszerzésére 1987-ben került sor, lemezegységgel és nyomtatóval együtt. A legjellemzőbb alkalmazott program az OSZK által erre a géptípusra fejlesztett TUDOR-C SZELEKT – szelektív információszolgáltatásra alkalmas Tematikus Univerzális Dokumentumkereső Rendszer volt.³ Emellett a gazdasági ügyvitel használta – kísérletképpen – a gépet. 1989-ben még meglévő, és akkor már főként a gyermekek részére fenntartott gépen a MANCI⁴ adatbázisnak egy korai, kísérleti példányát is használhatta a szaktájékoztató könyvtáros.

Az igazi előrelépést a már valóban ilyen feladatokra tervezett PC-k (Personal Computer) beszerzése jelentette. Magyarországra a nyolcvanas évek közepén, de jellemzően inkább a végén juthattak el, méghozzá a COCOM-lista miatt különös módon, alkatrészenként. A darabokban behozott gépeket a Videoton és más elektronikai cégek műszerészei szerelték össze. A megyei könyvtár első IBM PC-jére (ténylegesen is az előbbi módon) 1988 elején tett szert.

Az első saját szakmai feladat a frissen szerzett gépen 1988 novembere és 1989 júniusa között megvalósított adatbázis-építés volt, amely az egyedi leltár tételeit tartalmazta az alábbi információkkal: leltári szám, ETO-jelzet, lelőhely, típus, darab és ár. A létrehozott adatbázis volt az alapja az 1989 novemberéig legyártott, a gyűjtemény egészét lefedő vonalkód-halmaznak, amelyet aztán a könyvtár dolgozói a leltári szám alapján ragasztottak fel a dokumentumokra, sokáig két műszakban dolgozva. (Izgalmas feladat volt az első ütemben mintegy fél évig tartó, két műszakban este 10-ig folytatott munka – bár sajátos, de kétségtelenül hatásos a csapatépítés szempontjából is.)

A részleges felszerelés eredményeképp a békéscsabai fejlesztésű, DBase alapú KTRVK (Vonalkódos könyvtári olvasói nyilvántartó program) felhasználásával 1989. december 4-én megkezdődött az első, a könyvtárhasználók számára jelentős eredményt mutató számítógépes szolgáltatás, a vonalkódos kölcsönzés. A rendszer – mivel a vonalkódok kinyomtatásához épített adatbázist használta alapként – nem tartalmazott bibliográfiai adatokat, így csak korlátozott képességekkel bírt, de az olvasói adatok nyilvántartásával, valamint a kölcsönzési tranzakciók leltári szám alapú követésével képes volt teljes egészében kiváltani a tasakos kölcsönzést. Mindezzel együtt is egy olyan folyamat elindítója volt, amely máig meghatározza a könyvtár informatikai fejlődését. A gépesített kölcsönzés elindítása idején a könyvtár már a második PC-jére tett szert. Az elsőn folyt tovább az alapadatbázis építése, míg a második a kölcsönzést szolgálta.

A következő lényeges momentum az 1990-ben használatba vett könyvtári leltár program fejlesztése volt, amely már akkor képes volt az állománybavétel, egyedi- és csoportos leltári folyamatok, valamint statisztikák, kimutatások készítésére. A gyakorlat – miszerint a könyvtárak a helyi igények kielégítésére helyben kerestek többnyire egyedi megoldást – országosan is ezen évek sajátja volt. Ilyenformán a könyvtárban alkalmazásba vett – egyébként kitűnő – program is egyedi

volt, csak itt működött. Tervezett továbbfejlesztése teljes integrált rendszerré a későbbiekben sem valósult meg.

Igen mozgalmas év volt az 1990-es, hiszen ebben az esztendőben még két másik jelentős fejlesztés történt, ami már a szolgáltatás színvonalát jól érzékelhetően növelte könyvtárunkban: a salgótarjáni PERI a folyóiratok és napilapok kurrens és retrospektív nyilvántartását segítve kiváltotta a kardexet⁵, míg az Országgyűlési Könyvtártól megvásárolt PRESSDOK–HUNDOK⁶ adatbázisok már valódi tartalmi segítséget nyújtottak a tájékoztatásban a magyar, illetve magyar vonatkozású sajtótermékek országos szintű feltárásával, és közzétételével. Ebben az évben a fenntartó önkormányzat által biztosított másfél millió forint pótelőirányzat tette lehetővé a jelentős mértékű fejlesztések megvalósítását⁷.

Országos szinten a közkönyvtárak számítógépesítésének egyik legfontosabb állomása volt annak a hazai szöveges adatbázis-kezelőnek a már 1987-ben elkezdett kifejlesztése, majd elterjedése, amely meghatározta a következő évek menetét, és ez a TEXTAR⁸ volt. A megyei könyvtárba történő 1991-es érkezését követően jelentős, immár bibliográfiai szintű feltárási munkák kezdődhettek meg. Első lépésként az év szeptemberétől az Új Könyvek 1964–1989 közötti időszaka teljes bibliográfiai állományának betöltése, majd a lokális adatok megfelelő rekordokhoz való rendelése történt meg.⁹ Az év további eredménye a könyvtárközi kölcsönzés számítógépre vitele volt, amelyet szintén a békéscsabai KTRKS szoftverrel oldottunk meg. Ebben az évben a könyvtár már 10 számítógéppel rendelkezett, ami már lehetővé tette a lokális és országos hálózatba való kötésükkel kapcsolatos következő előkészítő (pályázati) munkákat¹⁰:

- 1991. szeptember 10.: Pályázat benyújtása a Mellon Alapítványhoz a számítógépes hálózat hardverfeltételeinek egy központi szerver beszerzésének anyagi támogatása céljából.
- 1991. december 2.: Az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programhoz való belépés, és a csomagkapcsolt hálózatba való csatlakozás szándéknyilatkozatának elküldése.
- 1991. december 13.: „Nagyalföld” alapítványi pályázat a HAJDUCOM program létrehozására, a helyismereti információs adatbázis könyvtárak közötti számítógépes kapcsolatának modemes kiépítésére.
- 1991. december 16.: Pályázat benyújtása az IIF programirodához NOVELL (lokális hálózati kiszolgáló) beszerzésének anyagi fedezetéhez.

Hálózat és kommunikáció

Az 1991. évi pályázati erőfeszítéseink sikeresek voltak, 1992-ben felvételt nyertünk a Hungarnet Egyesületbe¹¹, ezáltal már hozzáférhettünk az IIF, majd NIIF¹² által biztosított hálózati szolgáltatásokhoz.

Az X.25-ös végpont (4800 bps) kiépítése 1992 júliusában megtörtént, ezzel új fejezet kezdődött a könyvtár informatikai életében. Az eddig csak lokálisan elérhető információforrásokon (pl. a már említett PRESSDOK és HUNDOK) túl immár a hazai és nemzetközi könyvtári és tudományos kutatói adatbázisokhoz való hozzáféréssel a könyvtári tájékoztatói munka új dimenziót kapott. Továbbá megnyílt a lehetőség a kommunikáció ez idáig nem ismert formája, az elektronikus le-

velezés a használatához. Ezzel közel egy időben – az első Novell Netware 3.1 alapú szerver üzembe helyezésével és a sín topológiájú, 10-Base-2 koaxiális kábelezéssel épített 10 Mbps sebességű lokális hálózat kiépítésével – a helyi informatikai infrastruktúra is óriási fejlődésen ment keresztül. A hálózatok használatával az intézményen belüli hatékonyság és válaszképesség jelentősen javult.

Az év során – a saját eredményeink egyfajta következményeként is – megindult a számítógépesítési program a megyei könyvtári hálózatban is. Bemutatókat tartottunk, adatkapcsolatot építettünk ki, tanfolyamokat, oktatásokat szerveztünk a megye könyvtáraiban, elindítva ezáltal az ottani fejlesztéseket is.¹³ (Ennek egy fontos későbbi fejleménye, hogy 1995-ben az országban úttörő megoldásként a közművelődési könyvtárak közül elsőnek építettünk ki a hajdú-bihari könyvtárak közül öttel a modemes remote-host kapcsolatot, amely lehetővé tette számukra a könyvtárunk által birtokolt offline adatbázisok távoli lekérdezését, belőlük információ szolgáltatását. Tekintve, hogy az időben a digitális tartalom mennyisége jelentősen nőtt nálunk – Pressdok, OMIKK CD, Complex Jogtár stb. –, de közvetlen hozzáférhetősége a megye közkönyvtárai számára erősen korlátozott volt, ez az innováció részükre óriási jelentőséggel bírt).

Mi is megtapasztalhattuk az információkezelés közeli jövőjét: az MTI Sajtóadatbank (SAB)¹⁴ által szervezett képzésen megismertük az online információkezelés és a teljes szövegű adatszolgáltatás talán legszínvonalasabb hazai megoldását. Az akkoriban is mintegy másfélmillió rekorddal rendelkező, és évente kb. 140 ezer tétellel bővülő adatbázis lenyűgöző képet mutatott arról, hogyan is képzelhetjük el egy információszolgáltatás jövőjét. 1993-ban előfizetőkké váltunk, és nagy lelkesedéssel szolgáltattuk tovább az információknak ezt a csodálatos halmazát az X.25-ös hálózaton keresztül. Sajnos, az év során az is kiderült, hogy a szolgáltatás fenntartásához fizetőképes kereslet gyakorlatilag nem jelentkezett. Bármennyire is a teljes szövegű információk leghasznosabb tárházát voltunk képesek nyújtani, fenntartani nem tudtuk, és az év végével ez a szolgáltatás nálunk megszűnt.¹⁵

Integrált rendszerek és integrálatlan rendszertelenségek

Komoly elemzőmunka és egyeztetés eredményeképp a könyvtárunk felhagyott a saját leltár programon alapuló integrált könyvtári szoftverrendszer fejlesztésének szorgalmazásával. A megyei könyvtárak gazdasági társulásának (GT) döntése értelmében a TEXTAR továbbfejlesztésével 1992 végéig létrehozandó közös szoftverrendszer lesz a majdani, egységes integrált könyvtári programcsomag.¹⁶ A fejlesztést aktívan támogatandó a megyei könyvtár vállalta néhány városi könyvtár csatlakoztatását a használói körbe, még ha ez csak az előkészítés fázisában volt is. Hét önkormányzati könyvtár jutott hozzá a szükséges infrastruktúrához, így velünk együtt készen várhatta az elkészülő új integrált rendszer megérkezését. Jelentős várakozásokkal néztünk a feladat elé, ekkorra már befejeződött a dokumentumok vonalkóddal történő ellátása, és jelentős részben a TEXTAR-ban való feltárása is. Reméltük, hogy mindezen adatok természetesen a leendő rendszer induló adataiként biztosítani fogják a használatba vétel gyorsaságát, a munka folyamatosságát.

Csalódtunk: a már 1992 végén megtartott hivatalos „átadó” ünnepség nem szolgált a készen várt közös rendszerrel, az akkor már TEXTLIB-nek keresztelt programcsomaggal. Ennél is súlyosabb volt a helyzet a későbbiekben, mert az anyagi támogatások megfelelő mértéke és a GT-tagok fokozott várakozása ellenére később sem kaptuk meg használatra alkalmas állapotban a rendszert. A fejlesztés jelentősen elhúzódott, és érdemi eredményt nem produkált egészen 1995 végéig.¹⁷ Addigra azonban a fejlesztés elhúzódása és az érdemi eredmények hiánya miatt többekkel együtt mi is felmondtuk a részvételünket a programban, és egy másik, már teljesskörűen „működő” integrált rendszer után néztünk.

És ezt éppen Debrecenben találtuk meg! A Debreceni Agrártudományi Egyetem és a nyíregyházi megyei könyvtár közös fejlesztésében készült SRLib egységes szerkezetű integrált könyvtári szoftver szolgáltatta mindazt a funkciót, amit akkoriban egy, a könyvtári munkafolyamatok mindegyikét lefedő rendszertől elvárhattunk. Ennek alapján az 1996-os év kiemelt feladata az új integrált könyvtári rendszere való áttérés feltételeinek megteremtése volt.

1997-ben ismét jelentős változások történtek könyvtárunkban. Január 4-étől álltunk az új integrált rendszerre, ezzel együtt lezártuk a cédulakatalógusokat. A könyvtári munkafolyamatok a szerzeményezéstől a kölcsönzésig mind az új rendszerben folytak.¹⁸ Lokális hálózatunk ekkorra már 19 munkaállomással rendelkezett, és új szerveren üzemelt a kiszolgálásuk. A hálózaton használt szoftverek és adatbázisok száma már 16 volt. A helyismereti sajtófigyelés anyaga került a saját, HIPRESS nevű adatbázisba, amelyben ekkorra már az 1968 óta végzett sajtófigyelés retrospektív feldolgozása által több mint húszezer bibliográfiai tétel szerepelt. Ezt havi rendszerességgel floppy-s formában is közreadtuk, és eljuttattuk a megye könyvtárainak.

Az addigra már túlhaladott és „kinőtt” X.25-ös adatkapcsolatunkat 1998 januárjában valódi internetkapcsolatra cseréltük, a Hungarnet egyesület tagjaként egy 64 Kbps-os HBONE¹⁹ csatlakozásra váltottunk. (Ezen közösség hazai használóinak száma ekkora már közel 300 000 volt, mintegy 400 intézményt fogva össze.²⁰) A február 1-jétől biztosított nyilvános internetelérés szakmai és olvasói igényeket elégített ki. Ettől kezdve egyszerre nyújtott a kollégáknak szakmai támogatást a kapcsolattartásban és a tájékoztatásban, valamint szolgáltatásbővülést 4 számítógépen a könyvtárlátogatóknak.

Az eddigi eredményeink jelentősek voltak, a következő célokat értük el addig:

- A könyvtár-technológia gépesített, integrált könyvtári rendszerben dolgozunk;
- saját és vásárolt adatbázisainkat folyamatosan építjük és aktualizáljuk;
- a tájékoztatást, irodalomkutatást és kiadványszerkesztést számítógéppel végezzük;
- internetelérhetőséget biztosítunk;
- és kapcsolatba tudunk lépni távoli könyvtárakkal és adatbázisokkal.

Épp ideje volt a továbblépésnek, amelyre meg is érkezett a „felhívás”.

Az 1998-as év legfontosabb – a nemzeti könyvtárügy további fejlődését jelentősen meghatározó – eseménye a Nemzeti Informatikai Stratégián belül megfogalmazott koncepció „Az országos könyvtári, múzeumi, levéltári és közművelődési információs hálózat fejlesztésére”. Ez egy olyan, három évre lebontott fejlesztési

koncepció, amely „ [...] annak a lehetőségét teremti meg, hogy a meggondolatlan döntéseket a végiggondolt döntések, az ad hoc változtatásokat a stratégiai fejlesztési koncepciók váltsák fel, azaz a könyvtári információs hálózat kialakításának területén jelen lévő fejlődés és megtorpanás, fejlesztés és hiány, végiggondolt tervezés és meggondolatlan döntés ellentétpárjaiból a pozitív irányultságúak győzzenek. ”²¹ A koncepció alapján kiírt pályázaton való indulás feltétele egy részletes, hároméves fejlesztési terv elkészítése volt.

Eltökélttségünk – az előzmények és az addig elvégzett munka ismeretében – egyértelmű volt. Az elkészített stratégiai fejlesztési tervünk²² részletesen leírta mind az infrastrukturális, mind a szervezési koncepciókat. Ennek az első évre vetített részét a pályázat szakmai kuratóriuma még az évben el is fogadta, és támogatásra érdemesnek találta. Az elnyert támogatás felhasználására 1999-ben került sor. Az év végéig összesen 38 különféle kategóriájú számítógépet üzemeltünk be és használtunk folyamatosan (korábban, 1998 végén 29 db volt). A legjelentősebb fejlesztés a teljes lokális hálózati infrastruktúra lecserélése volt. Gyakorlatilag kiépítésre került egy teljesen új – és további fejlesztésre alkalmas – UTP alapú 10/100 Mbps-os, négysezemenses hálózati kábelezés a hozzá tartozó aktív berendezésekkel együtt. Ebben az évben elértük az egyik legfontosabb célunkat, beüzemeltünk a megyei könyvtár saját Web szerverét, és elindítottuk rajta a katalógusunk interneten való szolgáltatását (OPAC), egyéb informatív oldalainkkal együtt.

Elmondhattuk, hogy 1999-ben:

- Üzembe helyeztük az első két olvasói katalógus-terminált.
- Áttértünk a gyermekkönyvtári részlegben az SRLib alapú kölcsönzésre.
- Megteremtettük a hardveres alapját az új módszertani (az ellátó-rendszer kiépítéséhez szükséges) modul alkalmazásának, elkészült a Monti ezredes utcai telephelyen lévő lokális hálózat módszertani része.
- A gyűjtemény integrált rendszerben való feldolgozottságának, feltártságának aránya elérte a 90 százalékot.

A fejlődés hatalmas volt, és még csak az első évét teljesítettük a hároméves stratégiai tervünknek.

A nagy lelkesedéssel elkészített második forduló pályázatunk – országosan jellemzően egyébként – a vártnál kisebb eredményt hozott ugyan, de azért lehetővé tette a megkezdett munka folytatását:

- Tízre bővítettük az olvasói katalógus-terminálok számát, teljesen kiváltva ezzel a hagyományos cédulakatalógusokat.
- Kialakítottunk egy helyismereti digitalizáló munkahelyet.
- CD-ROM-on biztosítottuk tíz település könyvtára számára a mintegy 170 ezer rekordot tartalmazó adatbázisunkat, amelyet ők feldolgozásukhoz import-forrásként használhattak.
- Felkészültünk a 2000. évi átállásra informatikai szempontból.²³
- Befejeztük a gyűjteményünk teljes feldolgozását.

Sajnos, a harmadik évre a program országosan lendületét, forrását és tartalmát veszítette, a források jelentős csökkenése okán a pályázók támogatása – köztük a miénk is – többségében elmaradt. Ennek ellenére, még ha kisebb ütemben is a vártnál, folytatódott a fejlesztés.

A 2001-es év legnehezebb feladata a teljes állományellenőrzés végrehajtása volt. A gyűjtemény száz százalékos feldolgozását követően erre már az integrált könyvtári rendszer segítségével kerülhetett sor. A munka ezzel együtt embert próbáló feladat volt, legfőképp a könyvtár városban szétszórt telephelyei, raktárai okán. (Jellemző az akkori állapotokra, hogy a megyei könyvtárunk központi telephelyén az állományunk mindössze 20 százaléka volt található!) Szolgáltatási szempontból a legjelentősebb lépés az összetett adatbázis-keresést is lehetővé tevő WebOPAC végleges beüzemelése volt. Egy keresőfelületen lehetővé tettük a könyv-adatbázis és a helyismereti cikkbibliográfia használatát a weben és az olvasói katalógusterminálokon. Ezzel 2001 februárjától az interneten elérhetővé váltak a 218 852 dokumentumpéldány adatai, illetve 57 650 helyismereti cikk rekordjai. A rendszer ekkortól kezdve már biztosítani képes a megfelelő integrálási munkákat követően egyéb adatbázisaink későbbi prezentációját is.

A következő, a 2002. év egyik legfontosabb eseménye kétségtávolan a meglévő 64 Kbps-os bérelt vonali internet csatlakozásunk leváltása, és ezzel 10 Mbps-os optikai adatkapcsolat kiépítése a HBONE felé. A körülmények szerencsés láncolata lehetővé tette, hogy ezt saját forrásból voltunk képesek véghezvinni. Ezzel a lépéssel jelentős fejlődést értünk el mind az elérhetőségünk, válaszkészségünk, mind az olvasóink kiszolgálásának minősége terén. Létrehoztuk továbbá a megyei KözEIKat (közös elektronikus katalógus) rendszerünket, amely a saját és a társult megyei intézmények, valamint a nagyváradi Bunyitai Vince RMDSZ Könyvtár katalógusaiban való, egy felületen kezdeményezett keresést biztosította a használóknak. Ezzel – ha nem is a hároméves fejlesztési terv forrásaiból, de – létrehoztuk azt az együttműködési alapot, amelyre a továbbiakban közösen építhettünk. A könyvtár Monti ezredes utcai telephelyén megnyitottunk egy Sulinet termet, ahol a gyermekek ettől kezdve hét számítógépen gyakorolhattak, tanulhattak.

A 2003-as esztendő ismét az adatkapcsolat bővítésével kezdődött, és a rendelkezésre álló technológia akkori fejlettsége lehetővé tette, hogy ez nem járt tényleges eszközcserevel. Az új sáv szélesség 100 Mbps-ra nőtt; az egyre nagyobbá váló belső és külső forgalom igényelte már a bővítést.

Az ekkoriban használt integrált rendszerünk fejlesztése a megelőző évben befejeződött, már nem várhattunk újabb funkciókat, illetve az újabb igényeink teljesítését a jelenlegi továbbfejlesztésével. Felismertük, hogy a továbblépéshez a rendszer leváltására lesz szükség. Ehhez az igényhez szinte tökéletesen illeszkedett a 2004 nyarán meghirdetett NKA-pályázat, amely olyan integrált könyvtári rendszer és a hozzá szükséges infrastruktúra beszerzését támogatta, amely:

„[...] – bizonyítottan alkalmas a MOKKA rendszerhez (központi adatbázis, le- és feltöltési eljárások, lokális adatbázisba való webes átjelentkezés, lehetőség) való csatlakozáshoz, és

– az import és exportfunkciók HUNMARC-on vagy USMARC-on alapulnak, illetve külső adatbázishoz való kapcsolatuk megfelel a nemzetközi szabványoknak (pl. Z39.50 kapcsolat); az adatbázis-kezelő http-protokollon keresztül kívülről lekérdezhető (paraméterezhetőség). [...]”²⁴

A teljes megpályázott összeg (az országban egyedüli közkönyvtárként!) elnyerésével lehetővé vált, hogy maradéktalanul megvalósítsuk elképzelésünket. 2005.

december 19-én az új rendszer használatbavétele megtörtént. Az esemény, a gondos előkészítésnek köszönhetően mindenféle probléma nélkül zajlott le. A kihívás inkább az volt, hogy az átállást „menet közben”, a könyvtár működését és szolgáltatását semmiben nem gátolva vagy akadályozva, és nem a nyári zárás idején kellett végrehajtani.

Ebben az évben egy másik úttörő elgondolás modellkísérletét valósítottuk meg a Calimera–Hortobágy projektben. Kíváncsiságunk konkrétan a három különböző típusú közgyűjteményben (könyvtár, levéltár, múzeum) található, az adott téma köré csoportosítható adatok egy keresésben való, közös elérhetőségére irányult. A társintézmények közreműködésével létrejött modelladatbázis – amely a Hortobágy-tájegység és a hortobágyi csárdák témája köré csoportosult – alkalmas volt ezen tapasztalatok megszerzésére.²⁵ Az alkalmazott technológia egy, a világban elterjedten használt, bevált megoldás, az OAI volt. Hazai implementációja már létezik, például a SZTAKI, valamint a Magyar Elektronikus Könyvtár közös HEKTÁR projektje.

Szintén mérföldkő jelentőségű volt, hogy elkészült az első, nagyobb volumenű digitalizálási projektünk eredménye, a *Debreceni Képes Kalendárium 1901–1938* közötti kötetének digitalizált kép- és szöveganyaga, és a belőle épített, keresővel felszerelt adatbázis.

2006 már a könyvtár életének egyik legfontosabb pillanatára, az új Bem téri épületbe való költözésre készülési jegyében telt. Jelentősnek mondható informatikai fejlesztés ebben az évben már nem történt, a szolgáltatás viszont egy új, komoly lehetőséggel gyarapodott: az új OPAC kiszolgáló beüzemelésével, és a távolról való olvasói bejelentkezés biztosításával egy jelentős, régóta tervezett funkciót valósítottunk meg.

A költözés

Végre eljött a várva várt, közel negyven éve vágyott és tervezett²⁶ pillanat: 2007 tavaszán beköltöztünk az új épületbe. Ez természetesen rengeteg feladattal járt. A címzett támogatás az új épület²⁷ funkcionális felszerelését is tartalmazta, ami esetünkben egy komplett, újonnan kiépített informatikai környezetet jelentett!

A könyvtárunk nemcsak új épületre, de egy teljes, új gépparkra is szert tett. Jelenleg a Méliusz Központban 120 db számítógép (ebből a munkaállomások száma: 43, az olvasói terminálok száma összesen: 65 [ebből internetes: 40, intranetes–OPAC: 13, oktatási: 12]); 5 db szerver, 25 db hálózati aktív berendezés, 16 db nyomtató működik. A belső hálózat strukturált, kétszegmenses, optikai gerinccel, gigabites STP végpontokkal. Hogy legyen elképzelésünk az adathálózatunk nagyságáról, egy szemléltető tény ehhez: az épületben több mint hét kilométer kábel hozza-viszi az adatokat az asztalokhoz, a több mint 230 lehetséges végponthoz. A központ a HBONE hálózatához az ATOMKI-n keresztül csatlakozik, jelenleg 100 Mbps sávszélességgel, amely igény esetén bármikor bővíthető a gigabites tartományba. Az épületben nyilvános ingyenes Wi-Fi szolgáltatást is indítottunk.

Az elmúlt csaknem egynegyed évszázadban megtanultunk egy fontos leckét: **könyvtárunk tartalma az információ, munkaeszköze pedig az információs technológia**, bármilyen formában is legyen akár az egyik, akár a másik. Bárme-

lyik hiánya, nem megfelelő minősége, gyenge teljesítménye a teljes struktúrára nézve végzetes lehet. Éppen ezért nem állunk meg elégedetten eredményeinket látva, sőt! Az elkövetkező időben a nyertes TIOP- és TÁMOP-pályázatainknak köszönhetően olyan jelentős tartalmi és szolgáltatás-fejlesztéseket fogunk véghezvinni, amelynek jelentősége talán felér a könyvtárunk előző húszéves informatikai fejlesztései összességéhez. Ennek taglalása azonban már egy másik írás témáját jelenti.

* * *

Ez az összefoglalás közel sem teljes és hiánytalan leírása az elmúlt huszonhárom év történéseinek, de reményem szerint alkalmas volt arra, hogy rávilágítson egy közművelődési könyvtárat érő informatikai kihívásokra, és bemutassa az azokra adott válaszait.

Hogy így utólag csinálhattunk volna valamit másként? Nem hiszem. Hogy a történet alakulhatott volna máshogyan? Igen! Meggyőződésem, hogy ha pl. az MNB adatbázisát alanyi jogon minden közkönyvtár megkapta volna, akkor jelentősen egységesebb képet és főleg katalógusminőséget ért volna el sokkal hamarabb, és mutatna ma a közkönyvtárak közössége. Ez nem így történt, ezért a rendelkezésre álló eszközökből hoztuk ki az elérhető maximumot.

JEGYZETEK

- 1 Geller Ferencné: A könyvtár modernizálása. In: A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár 50 éve. Debrecen, 2002. 208–232. p.
- 2 Ambrus Zoltán: A Könyvtárak Gazdasági Társasága az együttműködés egy lehetséges formája. = Könyvtári Figyelő. 1989. 5–6. sz. 465–470. p.
- 3 A Tudor programrendszer. Komplex információkereső és jegyzékszolgáltató dokumentációs és bibliográfiai típussoftver Commodore 64 mikroszámítógépre. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató. 1986. 5–7. sz. 281–298. p.
- 4 A MANCI (Magyar és Nemzetközi Cikkek) adatbázis a magyar könyvtár- és információtudományi periodikumok teljes körű, kurrens és folyamatos retrospektív feldolgozása alapján épült, a külföldi folyóiratokat pedig válogatva, 1986 óta dolgozza fel. Előállítója és forgalmazója a Könyvtári Intézet szakkönyvtára. lásd: <http://w3.oszk.hu/manci.htm>
- 5 Tokayné Pusztai Gabriella: A „Periodika” folyóirat-nyilvántartó és -beérkeztető program. = Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka. 1991. 2. sz. 35–36. p.
- 6 Az adatbázis a hazai politikai, gazdasági és részben jogi sajtóban (mintegy 150 napi- és hetilapban, folyóiratban) megjelent, valamint a jelentősebb külföldi lapok és folyóiratok magyar vonatkozású cikkeinek szelektív feltárása. Lásd még: <http://www.ogyk.hu/konyvt/allomany/pressdok.html>
- 7 Beszámoló a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár 1990. évi munkájáról. – Debrecen, Megyei Könyvtár, 1991. – 24. p. [gépirat]
- 8 Gerő J. Péter: TEXTAR: Egy hazai fejlesztésű szöveges adatbáziskezelő rendszer. = Könyvtári Figyelő, 1990. 3–4. sz. 194–202. p.
- 9 Kertész Kálmáné–Szalai Gáborné: TEXTAR: Egy hazai fejlesztésű szöveges adatbáziskezelő rendszer. = Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka. 1993. 1. sz. 45–47. p.

- 10 Beszámoló a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár 1991. évi munkájáról. Debrecen, 1992. 13–15. p. [gépirat]
- 11 A Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (NIIF) alkalmazói körébe tartozó felső-, és középfokú oktatási intézmények, akadémiai és más kutatóintézetek, közgyűjtemények (könyvtárak, levéltárak, múzeumok) és egyéb kutatóhelyek összefogása informatikai célú együttműködés érdekében. Lásd még: <http://www.hungarnet.hu/alapszabaly>
- 12 A magyarországi kutatás – felsőoktatás – közgyűjtemények számítógép-hálózati hátterének megvalósítását célul kitűző Információs Infrastruktúra Fejlesztési (IIF) Program 1986-ban indult. A Programot az MTA és az OMFB kezdeményezte, illetve támogatta. Az IIF Program öt eredményes év – a hazai kutatói hálózat alapjainak megteremtése – után a '90-es évek elejétől már valamennyi érintett minisztérium és az OTKA támogató részvételével NIIF – Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési – Programként folytatódott.
- 13 Gellér Ferencné: Könyvtárosok az informatikáért: Hajdú-bihari számítógépes fejlesztések. = Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka. 1992. 2. sz. 27–29. p.
- 14 Lásd még: <http://mti.hu/cikk-nyomtatás/15846/>
- 15 2009 óta a szolgáltatás az MTI honlapján ingyenesen elérhető, Lásd: <http://archiv1988-2005.mti.hu/index.faces>
- 16 Fejős László: A megyei könyvtárigazgatók a TextLib mellett döntöttek és központi szolgáltatást támogatnak. = Könyvtári Levelező/lap. 1991. 10. sz. 6–7. p.
- 17 Gerő Péter: Mi van a TextLib-bel? avagy A hazai fejlesztésű integrált könyvtári szoftver bonyolalmai. = Könyvtári Levelező/lap. 1995. 2. sz. 14–15. p.
- 18 Csontosné Skara Iлона-Nagyné Kovács Lenke: SR Lib élesben. = Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka. 1998. 1. sz. 50–52. p.
- 19 Az NIIF IP gerinchálózata, a hazai akadémiai közösség számítógép hálózata. A HBONE szolgálja ki a hazai felsőoktatást, kutatás-fejlesztést, könyvtárakat és közgyűjteményeket, valamint számos egyéb közintézményt is. A HBONE külön célú (távközlő) hálózat. Lásd: <http://www.niif.hu/adathalozat/hbone>
- 20 Lásd még: http://www.niif.hu/niif_intezet/bemutakozas/tortenet
- 21 Skaliczki Judit: A hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztési tervének telematikai koncepciója. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató. 1999. 1. sz. 3–6. p.
- 22 Gellér Ferencné: A Hajdú-Bihar Megyei és a megye könyvtárainak információs infrastruktúrafejlesztési koncepciója. = Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka. 1999. 1. sz. 26–30. p.
- 23 Lásd részletesen: http://www.itb.hu/fejlesztések/2000/y2000p_3.htm
- 24 Lásd: <http://www2.nka.hu/pages/hirlevel/hirlevel2004/hirlevel14.pdf> – 587–589. p. (Internetes dokumentum)
- 25 Gellér Ferencné–Burai István: Calimera: „Hortobágy” kísérleti modell. [előadás]. – Tradíció és világháló konferenciasorozat. 2005. április 7. Győr; 2005. június 28. Békéscsaba.
- 26 Gellér Ferencné: Egy álom krónikája. Az új Megyei Könyvtár meg nem építésének története. In: A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár 50 éve. Debrecen, 2002. 238–246. p.
- 27 Lásd még: <http://epiteszforum.hu/node/6438>

Burai István

Megalakult a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Jogi Szekciója

*Mindennek megvan a maga órája
... s ideje az építésnek.*

(Préd. 3. 1–9.)

A jogalkotást, a jogalkalmazást, a jogi tudományok oktatását napjainkban több mint kétszáz szakképzett könyvtáros és jogvégzett információs szakember támogatja ma Magyarországon. Nagyon fontos célnak tekintjük a fent említett területen működő jogi könyvtárak, könyvtárosok közötti együttműködés erősítését és érdekeinek képviselését. Ezért időszerűnek láttuk egy jogi szakmai közösség létrehozását, s ehhez a legmegfelelőbb keretnek pedig a Magyar Könyvtárosok Egyesületét tartottuk.

Az alábbiakban a szekcióalakítás előzményeit és történéseit tekintjük át, valamint a szekció terveit tesszük közzé.

Az egyesületről

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) 2010-ben ünnepelhette megalapításának 75. évfordulóját. A hazai civil szervezetek között is tisztességes kornak számít a hetvenöt év, még ha tudjuk is, hogy a folyamatosság nem jellemezte a fennállást – ez azonban nem az MKE-n múlott, hanem azon a politikai környezetben, amely a II. világháború utáni Magyarországon az egyesületek betiltásához vezetett.

Az egyesületünk a folytatva megőrzés intézménye. A múlt század ötvenes éveiben való csendes újjászerveződéstől a hetvenes évekre az erős szervezeti kiteljesedésig jutott el, amely az országos területi lefedettség mellett új szekciók (szakterületi szervezetek) megalakulását is eredményezte.

Ez az egyesületi fejlődés – többek között – a gazdasági–politikai környezet akkori változásainak következtében jöhetett létre, és hatással voltak rá az egyre megismerhetőbb nemzetközi szakmai tendenciák is.

Az ipari termelés, a műszaki fejlesztés háttérintézményei között legismertebbek az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK, majd a későbbi OMIKK), valamint a Kohó- és Gépipari Műszaki Tájékoztató és Propaganda Intézet (KGMTI) voltak. Ezek az intézmények, önálló és országos tájékoztatási profiljuk kialakítása mellett a vállalati és intézeti szakkönyvtárak hálózati és módszertani központjai is voltak egyben. Formális oktatási tevékenységük hatékonyságát nagymértékben segítette az MKE-keretekben zajló informális továbbképzés.

Előrettekintő és lelkes szervezők ezekben az években hozták létre az MKE Műszaki Könyvtárosok Szekcióját és a Társadalomtudományi Szekcióját¹ is.

Ezeknek a szerveződéseknek nemcsak a megalakulását, hanem a működését is támogatták a kor vezető információs intézményeinek számító könyvtárak²: fizikai és szellemi infrastruktúrájukkal is.

Mindkét említett szekció tevékenységében rendkívül jelentős szerephez jutott a tudásátadás, ami egyrészt tapasztalatcsere-látogatások, másrészt előadások formájában valósult meg. Az egyesületi keret egyfajta szakmai mobilitást tett lehetővé, személyek és információk szabadabb áramlását segítette elő.

A mai jogi könyvtári környezet

Ahogy a hetvenes évek ipari és közgazdasági gondolkodása hatással volt a könyvtárszakmai szervezetfejlődésre, továbbá ennek civil szervezeti leképeződésére, úgy a kilencvenes évek politikai változásai is nyomon követhetők a jogi könyvtári-könyvtárosi kör kialakulásában.

A rendszerváltozás során a jogalkotás és jogalkalmazás társadalmi felértékelődése – a meglévők megtartása mellett – új állam- és jogtudományi képző intézményeket hívott életre, amelyek (sok esetben több éves késéssel ugyan) könyvtárakat alapítottak. A budapesti, debreceni, szegedi és pécsi jogi egyetemek könyvtárainak fejlődése is új lendületet kapott és új elvárásoknak kellett megfeleljenek.

A jogfejlődés új intézmények megalakulását is eredményezte. Erre példa az Alkotmánybíróság és az Országgyűlési Biztosok Hivatala³, amelyek szakember-gárdája szinte az intézmény létrejöttének pillanatától igényelte a magas színvonalú könyvtári háttérrel.

Létező intézményi könyvtárak reaktiválódtak állományuk és szolgáltatásaik tekintetében (ilyenek pl. a bírósági, ügyészségi könyvtárak), más jogi szakkönyvtárak tevékenységében pedig reaktiválódott, új formát és tartalmat kapott a hajdani alapevékenység (ilyen pl. a parlamenti könyvtári munka).

A legújabb minisztériumi könyvtár sorsa viszont „külön történet”.

Megszilárdult az önkormányzatiság, felértékelődött a helyi jogalkotás, megyei és városi könyvtárakban közjogi gyűjteményeket hoztak létre. Számos új ügyvédi irodát nyitottak, ahol speciális információs igények merültek fel.

Ezt a jogi könyvtári környezetet működtető intézményeknek vitális érdeke, hogy munkavállalói magasan képzett, tudásukat szinten tartó és folyamatosan fejlődő, hazai és nemzetközi kapcsolataik révén mások jó gyakorlatát honosítani képes szakemberek legyenek. Emellett felértékelődött a munkaidőalap kihasználásának és hatékony felhasználásának ellenőrzése.

A helyzet elemzésekor látnunk kell azt is, hogy bár az MKE a könyvtárosok egyesülete, és döntő többségében az egyéni tagság jellemzi, [az Informatikai és Könyvtári Szövetség megalakulása ellenére – és mellette –] testületi, intézményi tagsága is van. S ugyan a megidézett hetvenes évek óta változtak a könyvtárak és az MKE kölcsönös egymásra utaltságának indokai és okai, nem tagadható, hogy a jelenkori szekcióalapításokhoz is nélkülözhetetlen az intézményi háttér. Ma a kommunikációt alacsony költségen tartva segíti az internet, de a személyes együttléteket feltételező rendezvényekhez méltó és alkalmas helyszínek kellenek.

Örömkre a szerveződést támogatják az állam- és jogtudományokat oktató egyetemek könyvtárainak vezetői, számos bírósági intézmény könyvtárainak vezetői, az OITH⁴ Magyar Bíróképző Akadémia (MBA) Tájékoztatói és Dokumentációs Központja (TDK), a Budapesti Ügyvédi Kamara, valamint az Országgyűlési Könyvtár is.

A „bírósági könyvtárosok csoportja” az MKE-ben

Az az ötlet, hogy a bíróságok reaktivált könyvtáraiban dolgozó könyvtárosok szakmai közösséget alkossanak, a kilencvenes évek közepére datálható. Ez az igény előbb nem is fogalmazódhatott meg, hiszen – bár könyvtárnak nevezett könyvgyűjtemény minden bíróságon létezett – az országban akkoriban mindössze öt képzett könyvtáros dolgozott ezen a területen.

Megítélésünk szerint a pozitív változásokat az indította el, hogy 1994-ben a Zala Megyei Bíróság elnöke főállású könyvtárost alkalmazott. A megyében sikerült kialakítani egy példaértékűen működő jogi szakkönyvtárat.

A kedvező vélemények alapján egyre több bíróság követte a zalai példát, s a munkálatok során szerzett tapasztalatok átadására először 1998-ban, majd 2004-ben a megrendezett országos konferenciák adtak lehetőséget.

A Bírósági Könyvtárosok I. Országos Találkozóját Zalaegerszegen sikerült megrendezni, ahol az MKE elnökségét Ottovay László és Haraszi Pálné képviselte. Már ezen a konferencián megfogalmazódott, és az elodázhatatlan feladatok között szerepelt *a kapcsolat kialakítása a könyvtáros szervezetekkel*.⁵

A bírósági könyvtárosok kapcsolódása a Magyar Könyvtárosok Egyesületéhez a Társadalomtudományi Szekció segítségével valósulhatott meg, hiszen szakmailag ez a szervezet állt a legközelebb hozzájuk. Ezen a konferencián formálisan kimondatott, hogy *„megalakult a bírósági könyvtárosok csoportja”*.

Az egyesülethez való társulás egyik eredményeként értékelhető, hogy a bírósági csoport lehetőséget kapott a szélesebb körű szakmai nyilvánosság előtti bemutatkozásra, az MKE 31. Vándorgyűlésén, Pápán, 1999-ben.

A következő néhány évben pozitív változások mutatkoztak a bírósági könyvtárakban, a felhasználói igények nőttek és fejlődtek. Elodázhatatlanná vált az állományok elektronikus feltárása, ez motiválta leginkább a II. országos konferencia⁶ megszervezését 2004-ben. Ezen a konferencián az MKE Társadalomtudományi Szekcióját Szivi Józsefné elnök képviselte, ő tájékoztatta a résztvevőket a belépési és csoportalakítási lehetőségekről.

El kell ismerni, hogy a gyakorlatban csak csekély létszámot sikerült megnyerni az egyesületi szerveződéshez. Az önálló csoporthoz szükséges létszám még mindig nem volt elégséges. Néhány bírósági könyvtáros azonban ekkor is belépett az egyesületbe.

Az OITH Magyar Bíróképző Akadémia

2004-ben az Országos Igazságszolgáltatási Tanács határozatot hozott a Magyar Bíróképző Akadémia létrehozásáról, amely 2006-ban kezdte meg működését. Az

Akadémia Tájékoztatási és Dokumentációs Központja lett a letéteményese a bírósági könyvtárak szakmai, módszertani gondozásának, a bírósági könyvtárosok képzésének. Ez kétségkívül újabb fejlődési fokot jelentett az összefogott működésben.

Nemcsak a bírósági könyvtárosok informális csoportja igyekezett a szakmai szervezetekkel felvenni a kapcsolatot, hanem egyre erőteljesebben jelent meg a különböző könyvtáros fórumokon az az igény is, hogy képet kaphassanak a Magyar Bíróképző Akadémián folyó munkáról és a bíróságokon működő könyvtárakról. Így került sor 2008-ban a dunaujvárosi Networkshop konferencián tartott előadásra, amit azóta több is követett.⁷

A szakmai építkezés szempontjából fordulópontnak tekintett 1994 óta eltelt 17 esztendő alatt igen sokat változott az a kép is, amit a bírósági könyvtárakról az 1998-ban elkészült első felmérés alapján láthattunk. Napjainkra 27 báziskönyvtárban közel 40 fő könyvtáros 400 000 kötetnyi dokumentumot gondoz, és munkájával hathatósan segíti az igazságszolgáltatás munkáját.

2010-re a Magyar Bíróképző Akadémia munkája eredményeképpen szakmailag sokkal felkészültebb, összefogottabb csoportot alkotnak a bírósági könyvtárosok. Belső igénnyé vált a szakmai közösséghez való tartozás. Az önálló szekció megalakulásának eddigi gátjai megszűntek.

Jogi szekció: a 0. verziótól a megalakulásig

Ezeket az előismereteket felelevenítve az MKE 2010. évi bajai vándorgyűlésen a három szerző Horváth Sándor Domonkos elnökségi taggal baráti beszélgetést folytatott arról, hogy újra meg kellene próbálni az önálló egyesületi szerveződést. Merész ötlettől vezérelve – valójában a jogi könyvtári környezet változásainak ismeretében – azonban nemcsak a bírósági könyvtárosok, hanem a többi, más jogi területen dolgozó kollégák érdeklődésének megnyerését is célul tűztük ki.

Úgy becsültük, hogy a jogalkotást, a jogalkalmazást, a jogi tudományok oktatását napjainkban több mint kétszáz szakképzett könyvtáros és jogvégezett információs szakember támogatja Magyarországon. Fontos célnak láttuk a fent említett területen működő jogi könyvtárak, könyvtárosok közötti együttműködés erősítését és érdekeinek képviselését. Ezért időszerűnek gondoltuk egy jogi szakmai közösség létrehozását, s ehhez pedig a legmegfelelőbb keretnek – mind a négyünk személyes és jó tapasztalatai alapján – a Magyar Könyvtárosok Egyesületét tartottuk.

Koncepcióalkotás, egy sor egyeztetés és e-mail-váltások sokasága után szervezőkként reálisnak láttuk, hogy 2011 elején fórumot tarthatunk, ahol a leendő jogi szekció potenciális tagságával találkozhatunk. Újabb e-mailek és telefonok útján kialakult a program, megszületett a végleges időpont, és megkaptuk azokat az elvi engedélyeket is az MKE elnökségétől, amelyek nélkül nem léphettünk tovább.

2011. január 28-án az MKE Jogi szekciója megalapítása céljából Budapestre összehívott szakmai fórumnak az OITH Magyar Bíróképző Akadémiája adott otthont – ezzel is bizonyítva az intézményi támogatottság szükségességét. Várhegyi Éva, az OITH MBA TDK vezetője töltötte be a házigazda szerepét.

A találkozót Solt Pál, az OITH Magyar Bíróképző Akadémia igazgatója nyitotta meg, támogatásáról biztosítva a leendő szerveződés résztvevőit. Köszöntötte a

résztevőket és üdvözölte a kezdeményezést Magyar Károly, a Zala Megyei Bíróság elnöke, valamint az MKE elnöksége részéről Horváth Sándor Domonkos kodifikációs szakjogász, a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár igazgatója.

A szervezők jó reményei beigazolódtak, a bírósági könyvtárosokon kívül képviseltették magukat a jogi egyetemek könyvtárai, az Alkotmánybíróság könyvtára, az Országgyűlési Könyvtár és az MTA Jogtudományi Intézetének könyvtára, továbbá megyei és városi könyvtárak, valamint jogi könyvkiadók és ügyvédi irodák.

Az egybegyűltek meghallgatták a három szervező összefoglalóját a szekció létrehozásának feltételeiről. Hamar Zsuzsanna, a PTE Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár igazgatója az egyetemi képzést támogató könyvtárosok, Sándor Viktória, a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság könyvtárvezetője a bírósági könyvtárosok nevében fogalmazta meg a szerveződés jelentőségét.

A több mint negyven fős szakmai fórum résztvevői szándéknyilatkozatban tájékoztatták az MKE elnökségét a szekcióalapítási elképzelésekről. Minthogy ott helyben tíz főt meghaladó mértékben írtak alá belépési nyilatkozatot, Nagy Anikó MKE-főtítkár bejelentette, hogy a Jogi Szekció megalakításának formai akadályát nem látja. A fórum résztvevői a szekcióalapítás további formális követelményeinek teljesítése, így a vezetőségválasztás érdekében ideiglenes jelölőbizottságot hoztak létre (tagjai: Sándor Viktória, Aczél-Partos Adrienn, Horváth Sándor Domonkos voltak).

Az MKE elnöksége 2011. február 10-i ülésén a benyújtott hivatalos dokumentumok alapján egyhangúan hagyta jóvá a Jogi Szekció alapítási tervét, valamint elfogadta az MKE Jogi Szekció szakmai céljait.

A Jogi Szekció alapítói a kezdeményezés minél szélesebb körű megismertetéséhez és további tagok toborzása céljából tájékoztató levelet jutattak el a széles szakmai közvélemény részére az IFLA-HUN és a KATALIST szakmai levelezőlistákon keresztül.

A Jogi Szekció megalakulása

Az MKE elnökségének hivatalos jóváhagyása alapján a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Jogi Szekciója 2011. március 4-én tartotta alakuló ülését a Budapesti Ügyvédi Kamara székházában. Az alakuló ülésen megjelentek megerősítettek a 2011. január 28-i szakmai fórumon tett szándéknyilatkozatukat, és döntést hoztak a szekció megalakításáról. Ezt követően megvitatták és elfogadták a – Horváth Sándor Domonkos által előkészített, és az MKE EB által előzetesen véleményezett – Szervezeti és Működési Szabályzatot.

E dokumentumban a szekcióalapítók kimondták, hogy „Az MKE Jogi Szekció célja a jog- és államtudományi, közigazgatási gyűjtőkörű könyvtárakban működő könyvtárosok, információs szakemberek és valamennyi, a könyvtári és a jogi szakterület művelésében érintett szakember számára szervezett lehetőség biztosítása az együttműködésre, tapasztalatcserére, informális továbbképzésére, érdekeik képviselésére – a Magyar Könyvtárosok Egyesületének céljaival összhangban, a szakterületi sajátosságoknak megfelelően.”⁸

Az ideiglenes jelölőbizottságot megerősítették e tisztségében. A jelöléseket követően a Jogi Szekció titkos szavazáson választotta meg tisztségviselőit:

VEZETŐSÉG

Elnök: Sándor Gertrud – Zala Megyei Bíróság dr. Degré Alajos Jogi Szakkönyvtár;

Vezetőségi tagok: Gerencsér Judit – OITH Magyar Bíróképző Akadémia; Hamar Zsuzsanna – PTE Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár; Nyikosné Szabó Ibolya – Győri Ítéltábla Szakkönyvtára; Redl Károly – Országgyűlési Könyvtár

ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG

Elnök: Karoliny Eszter – PTE Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár;

Tagok: Henn Ilona – Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár; Amberg Eszter – OSZK Könyvtári Intézet

TANÁCSI KÉPVISELŐ

Haraszi Pálné – parlamenti könyvtáros, az MKE volt alelnöke

A Jogi Szekció tervei, működési területe, lehetőségei

- A Jogi Szekció célul tűzi ki a hazai jogi szakkönyvtári munka helyzetének és fejlődési lehetőségeinek áttekintését, a jogi szakkönyvtárak szerepének erősítését és korszerű információs szolgáltatások nyújtását szakemberek és az állampolgárok számára.⁹
- A nemzetközi szakkönyvtári gyakorlat tanulmányozásával megszerzett ismereteket, tapasztalatokat a Jogi Szekció igyekszik beépíteni a hazai jogi könyvtári környezetbe.
- A Jogi Szekció minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, hogy a jogi könyvtárosok és könyvtárak között erősödjön a szakmai együttműködés, és hogy felhívja a szakmai és széles közvélemény figyelmét a jogi könyvtárakban fellelhető értékekre.
- A szekció számos lehetőséget nyújt a csatlakozás révén a tagok számára a hazai és külföldi szakmai szervezetekkel és intézményekkel való szoros együttműködés elősegítése révén: előadásokon, szakmai konferenciákon, vitauléseken, tanfolyamokon, tanulmányutakon való részvétel támogatásával; a szakmai fejlődés erősítésével, a szakmai publikálás támogatásával, közös pályázatok elkészítésével.
- A Jogi Szekció számos területen indítványozza az együttműködést a résztvevő könyvtárosok és intézményeik között: pl. a jogi szakterület állománygyarapítási összehangolása, közös katalogizálási irányelvek kidolgozása, közös tárgyszójegyzék létrehozása, digitalizálás összehangolása, a jogi szaktájékoztató és oktatási tapasztalatainak megosztása, hagyományos és online jogi forrásokhoz való hozzáférés tapasztalatainak megosztása, közös pályázati célok megfogalmazása, kiadványcsere, kiadókkal való szoros együttműködés, a könyvtári jog nemzetközi – elsősorban európai – jogi aspektusainak figyelemmel kísérése, a kulturális életre vonatkozó jogszabályok hatásvizsgálatába való bekapcsolódás.

- A szekció szakmai rendezvények keretében szeretné megvitatni pl. a nyílt hozzáférés (avagy Open Access), a Creative Commons, valamint a szerzői jog aktuális kérdéseit.

Az MKE Jogi szekció első hivatalos rendezvényére a Nemzetközi Könyvfesztivál Könyvtáros Klubjának keretein belül került sor 2011 áprilisában. A Jogi Szekció két tagja, Schenk Borbála¹⁰ és Karoliny Eszter¹¹ előadással is gazdagította a programot.

A Jogi Szekció kezdeményezte, hogy az MKE idén július 13–17. között Pécsset megrendezésre kerülő 43. vándorgyűlésén a szekció szervezzen önálló programot.

A Jogi Szekció eddigi eredményei

A szekció megalakulását kezdeményezők nagy elismerésnek tartják, hogy a szekció jelenleg 36 taggal működik, közülük 34 egyéni és 2 testületi tag.

A minél hatékonyabb munkavégzés és kommunikáció megvalósításához Takács Dániel – a Budapesti Ügyvédi Kamara könyvtárvezetője – informatikai segítségével létrehoztuk a szekció tagjainak és vezetőségének levelezőlistáit is. Az elektronikus források hidat jelentenek az egymástól földrajzilag távol élő és dolgozó kollégák között, és elősegítik a napi kapcsolattartást. Ennek már tapasztaljuk az előnyeit.

A Jogi Szekció az MKE új honlapján¹² keresztül létrehozta saját weboldalát is, ahol elérhetőek a szekció hivatalos dokumentumai és tájékoztató anyagai.

Zárszó helyett: nyitott ajtó!

Az MKE Jogi Szekciója a jövőben is nyitott marad minden érdekelt és érdeklődő információs szakember és könyvtáros előtt. Bízunk abban, hogy vonzó szakmai rendezvényeket tudunk szervezni, és további kollégák lépnek be körünkbe.

... „*ahogy a cseppben benne él a tenger, úgy él a tengerben a csepp*” analógiája alapján szeretnénk a Magyar Könyvtárosok Egyesületében azon munkálkodni, hogy Jogi Szekció erősebbé váljon, egyre gazdagabb lehetőségekkel rendelkezzen, s minél szélesebb szakmai közönség számára biztosíthasson reményteli szakmai fejlődési esélyeket.

JEGYZETEK

1 Abban az időben az OMKDK és az Országgyűlési Könyvtár vezetése kezdeményezte a műszaki és a társadalomtudományi szakkönyvtárakat és az ott dolgozó könyvtárosokat tömörítő szekciók megalakítását. (Utóbbiról tudnunk kell, hogy bár 1952 és 1990 között csak a nevében viselte a törvényhozáshoz tartozást, jogi szakkönyvtárként viszont kétségkívül a hazai zászlóshajónak számított. Az intézmény mind állományfejlesztésében, mind a bibliográfiai és dokumentációs szintű feltárásban úttörő szerepet vállalt.)

- 2 Főként az OMKDK és KGMTI, az Országgyűlési Könyvtár, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára.
- 3 Közismertebb nevén: az Ombudsmani Hivatal.
- 4 Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala
- 5 Sándor Gertrud: Adatok és tények a bírósági jogi szakkönyvtárakról. Javaslat a megyei bíróságokon működő könyvtárak, könyvgyűjtemények kezeléséhez, működéséhez. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1998. 8. sz. 3–12. p. (A Bírósági Könyvtárosok I. Országos Találkozója, Zalaegerszeg, 1998. Rendező: Zala Megyei Bíróság dr. Degré Alajos Jogi Szakkönyvtára)
- 6 Sándor Gertrud: A bírósági könyvtárak Magyarországon 1998–2003. A Bírósági Könyvtárosok II. Országos Konferenciája. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 10. sz. 39–45. p.
- 7 http://videotorium.hu/hu/contributors/details/275,Sandor_Gertrud
http://videotorium.hu/hu/recordings/details/718,Magyar_Birosagi_Konyvtari_Rendszer
- 8 Az MKE Jogi Szekció szervezeti és működési szabályzata, 3. bek.
- 9 E cél megvalósítása érdekében eddig két előadást szerveztünk. A szekcióalakítást előkészítő budapesti fórumon, 2011. január 28-án hangzott el Darák Péter, a Legfelsőbb Bíróság bírójának „A Jogi szekció létrehozásának előnyei a bírósági ítélkezés tükrében” című áttekintése a felhasználói szokások, szükségletek tipizálásáról, továbbá Pataki Gábor, az OITH MBA TDK könyvtárvezetője számolt be az Akadémia és a Magyar Bírósági Könyvtári Rendszer kapcsolatáról, az informatikai és könyvtári fejlesztések történetéről és eredményeiről.
- 10 Schenk Borbála szerkesztő és Bázing Zsuzsanna ügyvezető igazgató, Dialóg Campus Kiadó: Kiadók és könyvtárak együttműködése a szakkönyvek digitalizálásában
- 11 Karoliny Eszter, MKE Pécsi és Baranyai Szervezet, MKE Jogi szekció: EU elnökség – magyar elnökség
- 12 – <http://mke.info.hu/groups/jogi-szekcio/>

Gerencsér Judit–Haraszi Pálné–Sándor Gertrud

Esélyegyenlőséget biztosító eszközök a könyvtárakban

Olyan társadalmat szeretnénk, ahol minden könyvtárlátogató egyenlő eséllyel és méltósággal tudja érvényesíteni emberi jogait. Megkülönböztetett figyelmet kell kapniuk azoknak a hátrányos helyzetű könyvtárhasználóknak, akik nem tudják az egészségesekkel azonos feltételekkel használni a könyvtárak szolgáltatásait.

A fogyatékkal élő emberek esélyegyenlőségének megteremtéséért akadálymentesítenek minden közintézményt, olyan feltételeket alakítanak ki az élet és a működésük minden területén, amelyek elősegítik, hogy a hátrányos helyzetű emberek is élhessenek azokkal az emberi jogokkal, amelyek éppúgy megilletik őket, mint a társadalom bármely tagját. Joggal remélhető, hogy a hosszú és eredményes múltra visszatekintő hazai esélyegyenlőségi koncepció új lendületet kaphat az informatika szukcesszív fejlődése révén.

A hátrányos helyzet kialakulását a testi, érzékszervi, mozgásszervi hiányosságok mellett a szociális és mentális problémák is előidézhetik. Ide kell sorolnunk a

tanulási nehézséggel küszködőket, szellemi vagy pszichés eredetű bántalmakban szenvedőket éppúgy, mint a deviáns magatartású vagy a lobbanékony idegrendszerű látogatókat. Hátrányos helyzetűek a társadalom perifériájára sodródott emberek is, gondolok itt a hajléktalanokra, munkanélküliekre, idősekre vagy etnikumokra és a bevándorlókra, akik nyelvismeret hiánya miatt kerülnek hátrányos helyzetbe. Míg a mentális problémákat empátiával, érzékenységgel és toleranciával enyhíthetjük, illetve kompenzálhatjuk, addig a szervi bajok esetén az eszközök és a környezet átalakítása révén tudjuk megteremteni az egyenlő esélyt.

Milyen átalakításokkal tudjuk a megfelelő életminőséget biztosítani a könyvtárba látogató hátrányos helyzetű emberek számára? A kerekesszékek közlekedéséhez, az épületbe való bejutáshoz feltétlenül szükséges rámpa kialakítása védőkorláttal, vagy olyan korlátlift, esetleg az emelőlap, amit önállóan is képes használni a sérült. Nem elhanyagolható problémát jelent a fogyatékkal élők és idősek számára a szintkülönbségek leküzdése. A mozgásban való fogyatékoság lehet egészen enyhe fokú is, de még ebben az esetben is befolyásolja az életminőséget, a komfortérzetet, ha némi változtatást hajtunk végre, például a küszöbököt el lehet távolítani, vagy a közlekedési útvonalat fel lehet festeni, nem ajánlatos a közlekedési útvonalon szőnyeget vagy bármilyen tárgyat elhelyezni; célszerű fotocellás ajtókat beépíteni. A padló és a falak színkontrasztja biztonságérzetet jelent a gyengénlátóknak, mint ahogy a megfelelő világítás megválasztása is. A közönségszolgálatára beállított pulatok, asztalok, székek ergonómikus megtervezése úgyszintén segíti a komfortérzetet. A polcok magasságát célszerű úgy tervezni, hogy azokat a kerekesszékek közlekedők is elérhessék. Egyszerű, jól olvasható feliratokkal ellátott polcok segíthetik a tájékozódást. A menekülési útvonalak jelölését eleve a gyengénlátók igényeihez kell igazítani. Az akadálymentes weblapokon való tájékoztatás és a bejáratnál elhelyezett hangos tájékoztató táblák, a lift ajtaján Braille-írással feltüntetett hívógomb vagy a liftben az emeleteket jelölő Braille-jelölések komoly segítséget jelentenek az önálló közlekedésben. Célszerű a bejáratnál elhelyezni egy kivetítőt, amin összefoglalhatjuk a könyvtári szolgáltatásokat. Fontos lehet az egészséges emberek tájékoztatása is arról, hogy ők hogyan tudják segíteni fogyatékkal élő embertársaikat. A könyvtárak berendezésének funkcionális kialakítása révén megkönnyíthetjük a használatot. A polcok, tárolószekrények, rakodófelületek elhelyezésénél az legyen az egyik legfontosabb szempont, hogy könnyen elérhetőek legyenek, és a polcok között kényelmesen lehessen kerekesszékekkel is közlekedni. A mellékhelyiségeket a legnagyobb körültekintéssel kell kialakítani. A korlátok, kapaszkodók elhelyezése a szociális helyiségekben, liftekben, közlekedőknél létfontosságú, célszerű mindkét oldalon kapaszkodókat felszerelni ezeken a helyeken.

A számítógépek használatát megkönnyíthetjük felolvasó szoftverek segítségével, szerencsére érzékszervi hiányosságban szenvedő embertársaink számára több lehetőséget is kínál a számítástechnika, a kommunikáció, illetve tanulás terén is. Lássunk néhányat közülük!

JAWS for Windows

A beszélő képernyőolvasó program segítségével a vakok is közel úgy használhatják a számítógépet, mint a látók. Sajnos, elég drága, de rendkívül felhasználó-

barát szoftver. A program gépi hangja meglepően tiszta és jól érthető, és a hang szabályozható, a beszéd paraméterei a felhasználó igényei szerint módosíthatók. Az operációs rendszer grafikus elemeit célszerű a legnagyobb méretűre állítani, és a háttér megválasztásánál a helyes kontraszt kiválasztásával könnyebben felismerhetőek lesznek az ikonok. A felhasználói programokban a karakterek és a nézet méretének megnagyobbításával komoly segítséget tudunk nyújtani a hátrányos helyzetű felhasználók számára. A webböngészők esetén a karakterméret helyes megválasztása révén megkönnyíthetjük a navigálást.

Multivox 4

Magyar fejlesztésű program szabad terjesztésű és ingyenesen használható. Kis erőforrás igényű, így a régi számítógépeken is használható. A program kizárólag eredeti formájában használható. Idősebbeknek vagy szemüvegeseknek – akiknek könnyen fárad el a szeme – jó szolgálatot tehet a szoftver azzal, hogy felolvassa a dokumentumot, ezzel is kímélve szemüket. Alkalmazható a beszédre képtelen emberek számára is, biztosíthatja a kommunikáció lehetőségét akár egy PDA-ra felleltelve is.

SpeakBoard

A szoftverek használata mind a látássérültek, mind a beszédükben akadályozott felhasználók számára támogatást nyújt az információszerzés folyamatában. De jó segédeszköz lehet a hallás után könnyebben tanuló emberek számára is. A kis könyvtárak is eredményesen használhatják az esélyegyenlőség kialakítása vagy növelése érdekében.

Hírmondó program

Az internetes oldalak felolvasásához elég az ingyenesen beszerezhető Hírmondó nevű felolvasó szoftver is. A vizuális információk, grafikonok, képelemekkel telített weboldalak értelmezése gyakran meghaladja mind a képernyőolvasó programokat, mind egy látássérült átlagfelhasználó szaktudását. Ennek kiküszöbölésére nyújt hatékony megoldást ez a szoftver. A program jelentősen elősegíti a látássérültek számára a társadalomba való integrálódást. Szívesen használják főiskolai hallgatók is a vizsgaidőszakban, mivel a szoftver jó segédeszköz lehet a hallás után könnyebben tanulóknak számára is. A kis könyvtárak is használhatják az esélyegyenlőség növelése érdekében. A beszédre képtelen emberek számára egy felolvasó szoftver segítségével a kommunikáció is lehetséges. A nem látó emberek számára a felolvasó szoftver nyújthat támogatást az interneten fellelhető e-könyvek felolvasására.

A kezelői felület személyre szabható, billentyűkombinációk segítik a gyors használatot. A programmal az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtárban található digitalizált könyvek könnyedén olvashatók.

Braille-billentyűzet

A nem látó emberek számára elengedhetetlenül fontos szerepet tölt be a Braille billentyűzet, amit vagy a hagyományos billentyűzet helyére kell a PS2 portra csatlakoztatni, vagy egyszerre is alkalmazható a hagyományos billentyűzettel. A nem látó felhasználó a speciális billentyűk segítségével a teljes betűkészletet és vezérlőgombot felhasználva az ABC teljes készletét elő tudja állítani, ezzel teljesen egyenértékűvé válik a hagyományos billentyűvel.

Braille-nyomtató

Ezzel lehetőséget kap a nem látó ember saját dokumentum kinyomtatására. A nyomtatás lehetséges Braille-grafikus, illetve Braille-karakteres üzemmódban is. A nyomtatás sokkal időigényesebb és zajosabb, mint a hagyományos nyomtatónál tapasztalhatjuk. A nyomtató elején Braille-frással jelölték a gombokat, így a nem látó felhasználók is könnyedén képesek használni akár önállóan is. Célszerű hangszigetelt dobozban használni nyílt térben, mert a zaj a többi olvasó számára zavaró lehet. A grafikus nyomtatáshoz a számítógépeken futó képkonvertáló programot kell feltelepíteni a térképek, geometriai ábrák megjelenítéséhez.

A tanulásban és a munkában egyaránt komoly segítséget jelenthet.

MAGic képernyő nagyító

Használatával a monitoron megjelenő ikonok, képek, szövegek felnagyíthatók. A monitoron végigpásztázva az alig látó felhasználó is képes lesz feltérképezni a monitoron található gombokat, ikonokat.

FreeOCR

A beszkenelt szöveges dokumentumokat (amelyek OCR-szoftver nélkül csak képként lennének eltárolhatóak) értelmezi és szerkeszthető szöveges-dokumentummá alakítja a szoftver. A szövegfelismerő és -felolvasó szoftverek segítségével a könyvtárosok is képesek hangoskönyveket készíteni, egy karakterfelismerő program segítségével szkennelrel digitalizálva a dokumentumot, majd egy felolvasó szoftver segítségével hanggá alakítva. Speciális billentyű és egér használatával, valamint billentyűkombinációk segítségével is megkönnyíthetjük a gyengénlátók munkáját. Azoknak az olvasni vágyó idős embereknek házhoz szállíthatók a könyvek, akik nem tudnak bejönni a könyvtárba. Az e-könyvek előretörésével megjelentek az e-könyvtárak, ami újabb lehetőséget nyitott az otthonukban maradni kényszerült emberek számára, hiszen az internet segítségével a távolság leküzdhető, így kényelmesen, otthonunkból tudunk böngészni és felolvasatni az általunk kiválasztott könyvet a számítógép segítségével.

* * *

A technikai eszközök megjelentek, de csak képzett felhasználók tudják kiaknázni a bennük rejlő lehetőségeket. Vakbarát ECDL oktatóanyagok állnak rendelkezésre, amiből könnyedén megtanulhatják a nem látó embertársaink is azokat a számítástechnikai alapismereteket, amelyek révén képessé válhatnak a szabadabb és könnyebb információszerzésre, tanulásra, munkára vagy szórakozásra.

A környezet tudatos átalakítása és a technikai fejlesztés nem csupán pénzkérdés, hiszen tucatnyi ingyenes program áll rendelkezésünkre, amivel az esélyegyenlőség megteremthető, a komfortérzet növelhető a fogyatékkal élők számára.

IRODALOM

http://www.egyenlobanasmod.hu/index.php?g=hirek/TTaf_200610.htm

<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1052&articleID=5785&ctag=articlelist&iid=1>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Akad%C3%A1lymentes%C3%ADt%C3%A9s>

<http://www.akadalymentesites-lift.hu/epuletek-akadalymentesitese-7wc.htm>

<http://www.thecre.com/fedlaw/legal6.htm>

<http://www.insidehighered.com/news/2009/07/30/google>

<http://www.eeoc.gov/policy/ada.html>

<http://fogyatekkalelek.freeblog.hu/>

<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1301>

Szabó László István

... és könyvtáros

Csokonai Vitéz Mihály még hiába pályázott, Széchényi Ferenc nem őt választotta könyvtára öréneke, mert úgy gondolta, a nagy, tudományos könyvtárak élén filozófusok, tudósok, történészek állnak, neki sem elég egy poéta.

Azóta alaposan megváltozott a könyvtárosról kialakult közvélekedés.

Nemrég egy könyvtár szakos hallgatót megkérdezték, mit tanul az egyetemen. A válaszára, hogy könyvtártudományt, nagy csodálkozás volt a reakció: – Miért, azt tanítják?

Legtöbbször azt halljuk, ha elmondjuk, mi a foglalkozásunk: jó neked, egész nap olvashatsz!

És bóknak szánják, amikor ezt mondják: – Jéé, nem is úgy nézel ki, mint egy könyvtáros!

Általános képet rajzol meg Darvasi László is a *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt?* című írásában:

„... Könyvtáros kisasszonynak nevezünk – tizenhat évestől nyolcvan éves korig – minden olyan nőnemű emberi lényt, aki férjhez, elvált, özvegy, netán pártában maradt és könyveket kölcsönöz. A könyvtáros kisasszony lehet érintetlen, de általában már nem az. Hangja rekedt, mert sokat dohányzik, leginkább kockás szövetszoknyában és szandálban jár. Néha besüti a haját. Tud olajkályhát, rolót és kerékpárláncot szerelni, ezek még a hetvenes évek emlékei. Ősei ott pakolgtatják a könyveket Memphisben, Alexandriában, Babilonban, Mátvás udvarában és a British Museum dohos raktárhelyiségében. Szívünknek egyaránt kedves egy nagyvárosi főkönyvtár fiókjának, illetve valamely magyar laktanyának a könyvtáros kisasszonya...”

Még jóindulatú sejtésnek vélhetjük, amikor egy pályaválasztás előtt álló fiatal azt kérdezte, ő szeret olvasni, érdekli az irodalom, megfordult a fejében, esetleg lehetne akár könyvtáros is. De kell ahhoz emelt szintű tudás, esetleg érettségi?

Amikor Pécssett felavatták a Kaptárt, a Tudástár nevű intézményt, ezeket a sorokat olvashattunk:

*„A Kaptár véget vet a könyvtárosok uralmának!
Vége a könyvtárosok uralmának. A könyvtárfejlesztés legfontosabb vívmánya mégis az, hogy a technikának köszönhetően véget vetett a könyvtárosok diktatúrájának. A forradalmat a digitális könyvkölcsönzés jelenti. Nincs többé szükség könyvtárosokra.”*

Még ennél is tovább megy egy népszerű kereskedelmi rádió műsorvezetője:

Na, kinek kellene ma a könyvtárak, amikor minden elérhető az interneten?

És még egy internetes hozzászólás:

„...hmm, volt szerencsém nagyon sok könyvtárost megismerni életem során, de egy dologra nem jöttem rá: miért jó valakinek egy ilyen teljesen téren és időn kívüli pályát választani? Mi a motiváció? Nekem inkább menekülésnek tűnik... valahogy egy megakadt kereskedő és egy nagyon rossz általános iskolai tanító közé esik a szakma - egy közepesen művelt ember önmaga is meg tudja találni az információkat, amire szüksége van - akár könyvtárban, akár a neten... miért jó ez?”

Pedig a könyvek segítségével az egész világot megismerhetjük, anélkül, hogy kimozdulnánk a szobánkból! Egyik jó példa erre Karl May esete. Híres indiános könyvei, Winnetou és Old Shatterhand történetei talán meg sem születtek volna, ha a börtönben kényszerűen töltött időt nem útleírások olvasásával tölti a börtönkönyvtárban. Futószalagon gyártott történetei az olvasottak alapján beindult fantáziája szüleményei, hiszen soha nem járt a leírt helyszíneken. Világutazásra csak ötvennyolc éves kora után vállalkozott, amikor már anyagilag megengedhette magának. Akkor az Újvilágba is eljutott, a vadnyugatra azonban nem látogatott el. *„Semmi sem olyan ott, mint ahogy én azt megálmodtam”* – mondta.

Bizonyára nem csak engem bánt és sért a hivatásunkat lenéző szemlélet, miközben naponta kérik a segítségemet egyetemisták és oktatók egyaránt.

Nemcsak hogy érettségi kell, de egyetemi szinten oktatják a mai könyvtárosokat.

Informatikus könyvtáros elnevezés szerepel a diplomájában annak, aki elvégzi az egyetemi éveket. A hagyományos típusú könyvtáros képzés megújult, a régi értékek megtartása mellett új tantárgyak kerültek be a tantervbe. A mai könyvtáros hallgató vállalkozási ismeretekről, információszolgáltatásról is hallgat előadásokat, több szakirányból választhat, pl. üzleti információmenedzser, információ- és tudásmenedzser, kutatás-fejlesztési információmenedzser, tartalomfejlesztő menedzser – a klasszikus szakok mellett.

Újságcikkeket, életrajzokat, visszaemlékezéseket olvasva sokszor talákoztam azzal az adattal, hogy neves emberek életük rövidebb-hosszabb szakaszában könyvtárban dolgoztak, de a lexikonba más területen elért eredményeik okán kerültek be.

Kíváncsiságból átolvastam az *Új Magyar Életrajzi Lexikon* hat kötetét, kiket talállok, akikre ez az „... és könyvtáros” megállapítás illik?

Az alábbi válogatásban olyan személyeket gyűjtöttem össze, akik a XX. században tevékenykedtek, a tudomány, művészet, közélet területén szereztek hírnevet, elismerést. Válogatásom szubjektív, viszont szándékom, hogy bizonyítsam; a könyvtár munkahelyet, szerény, de biztos megélhetést, búvóhelyet, átmeneti megoldást nyújtott sok embernek élete egy – esetleg válságos – szakaszában, segítette a túlélésben, feltöltődésben, az életében való továbblépésben. Vagy alkalom volt a könyvtári munka mellett alkotó, teremtő tevékenységre is.

Baranyai Lipót (1894–1970) pénzügyi szakember

Az MTA, a felsőház tagja, Magyar Nemzeti Bank ügyésze, jogtanácsosa, vezérigazgatója, majd elnöke is volt. A II. világháború idején az angolbarát liberális irányzat ismert képviselőjeként gr. Bethlen István köréhez tartozott, szorgalmazta a háborúból való kilépést. 1943-ban Kállay Miklós miniszterelnök megbízásából Svájcban tárgyalta a szövetségesek megbízottjaival. Ma-

gyarország német megszállásakor a Gestapo letartóztatta, 1944. októberben a németek átadták a magyar hatóságoknak, akik szabadon bocsátották. **1948-ban elhagyta az országot, Londonban a Bank of England könyvtárában dolgozott**, majd az USA-ba költözött. 1951–1959 között a Világbank utazó képviselője volt. Később visszatért Európába, és haláláig Frankfurt am Mainban a Német Szövetségi Bank tanácsadója volt.

Bartha Dénes (1908–1993) zenetörténész

Az MTA tagja, Erkel Ferenc-díjas, a Budapesti Zeneművészeti Főiskolán az egyetemes zenetörténet, a magyar zenetörténet, az esztétika tanára volt. 1964–1980 között többnyire az USA-ban tanított. Főként közép- és újkori magyar zenetörténettel, valamint Haydn munkásságával foglalkozott. És mindeközben a **főiskola zenei tárának könyvtárosa** is volt.

Csepcsányi Tibor (1886–1916) magashegy-mászó, grafikus, fényképész

A Magyar Turista Szövetség első titkára, a Budapesti Egyetem Turista Egyesület (BETE) választmányi tagja volt. 1912-ben államtudományi doktori oklevelet szerzett. 1909–1916 között a BETE magashegy-mászója. Az első tátrai levelezőlapok tervezője, nemzetközileg is elismert tátrai és tiroli sífelvételeket és turista fényképeket készített. A *Turistaság és Alpinizmus* főmunkatársa, tervező szerkesztője volt. **1913–1916 között a BETE könyvtárosa volt.**

Dalmáth Ferenc (1945–1997) szatíráíró, humorista, műfordító

Eredeti neve Fényes István.

Művei: *Krapekok, humoreszkek, karikatúrák* [Réber Lászlóval], 1966 [Dalmáth Ferenc néven]; *Pesti parasztkönyv, humoreszkek, karikatúrák, tréfák* [Kaján Tiborral], 1966 [Dalmáth Ferenc néven]; *Bibliographia Hungarica–Judaica. Magyar–zsidó bibliográfia, 1945–1990*, 1991. 1963–1968 között a *Lúdas Matyi* című lap munkatársa volt. **1968-ban kivándorolt Izraelbe és ott könyvtáros lett.**

Fertsek Elza (1889–1974) író, iparművész

Az Országos Magyar Iparművész Társulat tagja. A művészi csipkekészítést a magyar csipke-stílus megeremlítőjétől, Dekáni Árpádtól tanulta. 1937-től a Székesfehérvári Iskolán kívüli Népművelődési Bizottság munkatársa. Magyaros motívumú, recélt, horgolt, vert csipkéit az Iparművészeti Társulat kiállításain, valamint az 1923 és 1925. évi monzani nemzetközi Iparművészeti Kiállításon, 1926-ban a Nemzeti Szalonban saját gyűjteményes kiállításán mutatta be. 1934-től irodalmi tevékenységet is folytatott, főleg ifjúsági regényeket és elbeszéléseket írt. **1945-től Budapesten gyermekkönyvtárosként dolgozott.**

Grabovszky Emil (1892–1955) festő, grafikus

A budapesti Iparművészeti Iskola növendéke, majd a nagybányai művésztelep tagja volt. 1919-től Ungváron élt, és rendszeres részvevője volt kiállításoknak. 1926–1939 között Budapesten restaurátor és a Mezőgazdasági Múzeum képzőművészeti tanácsadója lett. **Megélhetésből néhány évig Ungváron könyvtáros volt.**

Győrbíró Jenő (1895–1982) gyógyszerész

Érdekes Gyógyszerész, Than Károly-ementő. 1923-tól a budapesti Kossuth Lajos utcai Kígyó patika vezetője. Nagy érdemeket szerzett a gyógyszerészképzésben. 1973-as nyugdíjazása után az **Ernyey József Gyógyszerésztörténeti Könyvtár munkatársa lett.**

Hajdú Algernon László (1890–1952) színész, ügyelő, titkár

A budapesti egyetemen jogot és angol filológiát hallgatott. Rövid vidéki színészkedés után a budapesti Nemzeti Színház szerződöttette, **1935–1936-ban a színház könyvtárosa lett.** 1938 és 1944 között a Kamaraszínház titkára volt. Alapos filológiai munkával összeállította a Nemzeti Színház első száz évének műsörtörténetét, amely csak kefelevonatokban maradt fenn. 1945 után részt vett az **OSZK Színháztörténet Tárának megszervezésében**, ahol több kéziratát őrzik.

Kornstein Egon Ferenc (1891–1987) hegedű- és brácsaművész, zenetörténész.

1911-ben a budapesti Zeneakadémián Hubay Jenő tanítványaként hegedűművész oklevelet szerzett. Évekig a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes brácsása volt. 1923-tól az USA-ban élt, több egyetemen (Iowa University, Peabody College, Nashville University of Connecticut) zenetörténetet tanított. 1947-ben a New York-i egyetemen doktori fokozatot szerzett. Zene-történészként elsősorban a XVI. század végi Velence zenéjével foglalkozott. Egon F. Kenton néven számos cikke jelent meg zenetudományi szaklapokban.

1961 és 1971 között a Mannes College of Music tanára és zenei könyvtárosa volt.

Lambrecht Kálmán (1889–1936) paleontológus, ornitológus, etnográfus

Tudományos pályafutása Herman Ottó mellett indult, ő keltette fel érdeklődését a madarak paleontológiája iránt. Sokoldalú érdeklődése főként az ősmadarakra terjedt ki. A Budapesti Madártani Intézetben létrehozta Közép-Európa legnagyobb összehasonlító csonttani gyűjteményét. Néprajzi kérdésekkel is foglalkozott, a magyarországi malmokra vonatkozó kutatásai alapvető fontosságúak. Tudományos ismeretterjesztő tevékenysége is igen jelentős, haláláig szerkesztette a *Bűvár* című folyóiratot.

1919-től a Természettudományi Társulat és a Magyar Nemzeti Múzeum őslénytárának vezetője és a *Természettudományi Közlöny* szerkesztője volt. 1920-ban állásától megfosztották. Ezután a *Magyarság* című folyóirat tudományos rovatvezetője lett, és munkatársa volt több napilapnak is. 1926-tól a **Földtani Intézet könyvtárosa**ként dolgozott, majd 1934-től a **nemzeti könyvtár könyvtárosa lett.**

Medveczky Bella (1897–1969) író, műfordító, operaénekes

A Zeneakadémián énekesi és énektanári oklevelet szerzett, majd az Operaház magánénekesé lett. Az 1950-es években a **Pest Megyei Tanács orvosi szakkönyvtárát vezette.** Első írásait az 1920-as években a *Nyugat* közölte. Érdekes meseszövevű regényeket, elbeszéléseket írt, a maga korában ifjúsági regényei népszerűek voltak. Több műve olasz és spanyol nyelven is megjelent.

Mészáros Lajos (1857–1926) színész, rendező

A Nemzeti Színházban, továbbá Aradon, Miskolcon, majd Kassán, Szegeden és Pécsen játszott. 1896 és 1926 között a Nemzeti Színház tagja volt, főként hősszerelmes és társalgási szerepeket kapott.

1900-tól a színház könyvtárosaként is tevékenykedett.

Nagy Sándor (1844–1918) gyorsíró, könyvtáros, pedagógus

1872-ben ismerkedett meg a gyorsírással, tanári oklevelet szerzett, továbbfejlesztette a módszert, jelentős érdemeket szerzett a gyorsírás egyszerűsítése és terjesztése terén. Az Országos Közoktatási Tanács és Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízása alapján kidolgozta a középiskolai tanterv szépírási részét. Megalapította a Magyar Gyorsírók Egyesületét. 1869-ben átmenetileg a **műegyetem könyvtárában könyvtári segéd, könyvtártiszt, majd könyvtárőr volt.**

Palotay Árpád (1885–1950) operaénekes, rendező

Operett-szerepekben fellépett a Király Színházban, majd a Népoperához szerződött. Játszott a Belvárosi Színházban, 1918-ban a Medgyaszay Színház tagja volt, majd a színház bukását követően 1919 és 1932 között a budapesti **Operaház** magánénekesé, 1933-tól rendezője, emellett 1934-től **főkönyvtárosa** és énekmestere is volt. Jelentős énekpedagógiai tevékenységet is folytatott, elsősorban a hangképzés, a hangfejlesztés terén ért el kiemelkedő eredményeket.

Pataki József (1875–1957) színész, színháztörténész

Pályáját hős- és jellemszínészként kezdte; játszott Óbudán, Kecskeméten, Kolozsváron, Debrecenben. A Nemzeti Színházban parasztábrázolásaival aratott sikert. Több filmben is kapott

epizód szerepeket. Színháztörténeti cikkei és tanulmányai a *Nyugatban és a Színészújságban* jelentek meg. Megszervezte a Nemzeti Színház múzeumát, ezzel megteremtve a későbbi Színészmúzeumot és az **Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti osztályának** az anyagát. Elkészítette az akkoriban hiánypótló művét, a *Magyar színészet története* című átfogó tanulmánykötetét, amelyért megkapta a Halmos Izidor-pályadíjat. **1928-ban kinevezték a Nemzeti Színház főkönyvtárosának.**

Péter Gábor (1906–1993)

Szabósegédből lett rendőr-vezérőrnagy, altábornagy. Vezetője volt az Államvédelmi Hatóságnak. Meghatározó szerepet játszott a kommunisták hatalomátvételének előkészítésében. Személyesen irányította a nagy koncepciós pereket, köztük a Rajk-ügyet. Súlyos felelősség terheli az ország lakosságának terrorizálásáért, a kivégzésekért és kegyetlenségekért. 1953-ban életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték. Perújrafelvétel során, „érdemeit” is figyelembe véve, 1957-ben büntetését 14 év börtönbüntetésre változtatták. 1959-ben egyéni kegyelemmel szabadult. 1959-től nyugdíjazásáig **Budapest szakszervezeti könyvtárosként dolgozott.**

Pogány András (1919–1995) jogász

A budapesti egyetemen bölcsészettudományt, jog- és államtudományt tanult. Az 1956. évi forradalom leverése után nyugatra menekült, 1957-ben az USA-ban telepedett le, 1958-ban a **Yale Egyetemen könyvtáros diplomát szerzett és az egyetem könyvtárosa lett.** A Seaton Hall Egyetemen a történelem előadó tanára, egyúttal 1963–1970 között az **egyetem könyvtárigazgatója** is volt. 1972-től a Republican National Committee tanácsadója. Tevékenyen részt vett az amerikai magyar emigráns politikában. Az American Academy of Political and Social Science, a Catholic Library Association tagja. Az Amerikai Szabadságharcos Szövetség, a Magyar Szabadságharcos Világszövetség elnöke is volt.

Ravasz Boriska (1909–1979) pedagógus

Ravasz László református püspök leánya, Bartók György református püspök unokája, Bibó István jogász, politológus, szociológus felesége. A Baár-Madas Református Leánygimnáziumban érettségizett, az egyetemen történelem–latin szakon Szegfű Gyula tanítványa volt. A tanári diploma megszerzése után a Baár-Madas Gimnáziumba ment vissza tanítani. A gimnázium bezárása után ezzel a családfával csak a Növényolaj-ipari Technikumban taníthatott, majd az **iskola könyvtárosa lehetett** nyugdíjazásáig.

Supka Géza (1883–1956) publicista, régész, műtörténész

A MTA tagja, szabadkőműves páholyok nagymestere, a budapesti egyetemen majd a grazi egyetemen történelmet, német filológiát, művészettörténetet, régészetet tanult, a kolozsvári egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett. A bécsi egyetemen régészetet és művészettörténetet tanított; előadásokat tartott a berlini, kielni, kölni, lipcsei, római és stockholmi egyetemen is. Emellett élénk publicisztikai tevékenységet is folytatott. 1910-es években a *Világ* című lap munkatársa, 1918–1919 között prágai nagykövet is volt.

Az ő kezdeményezésére rendezték meg a magyar írók és az irodalom támogatására 1927-től a könyvnapokat. 1945–1949 között az általa alapított Polgári Demokrata Párt egyik vezetője. 1934–1945 között a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárosa volt.**

* * *

2011 februárjában mester fokozatú végzés előtt álló könyvtár szakos egyetemi hallgatók konferenciát szerveztek a jelenlegi könyvtáros képzés versenyképességéről, a munkaerőpiac elvárásairól.

A konferenciát az egyetem dékánja nyitotta meg, az intézet vezetője tartotta az első előadást. A meghívott előadók között egyetemi docens, könyvtári főigazgató,

marketing adatbázisokkal, céginformációval kereskedő cég stratégiai igazgatója, a rektori hivatal főosztályvezetője szerepelt. Az egész napos rendezvény magas színvonala bizonyította, hogy a résztvevők komolyan veszik a könyvtáros szakmát, meggyőződésük, hogy szükség van a könyvtáros képzésre, a tudományos és gazdasági élet számos területén alkalmazható jól képzett információs szakemberekre.

De azért jó, ha emlékezünk a régiekre is, azokra is, akik csupán „... és könyvtáros”-ok voltak.

FORRÁSOK

- Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk. Markó László; munkatársak Balázs-Arth Valéria [et al.]. Budapest, Magyar Könyvklub, 2001–2007, 6 db
- Darvasi László (Szív Ernő álnéven): Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisasszonyt? Tárcák. Pécs, Jelenkor, 1997.

Patkósné Tóth Zsuzsa

Horváth Tibor
(1935–2011)

A közelmúltban kaptuk a szomorú hírt, Horváth Tibor kollégánk 2011. március 2-án elhunyt.

Horváth Tibor, könyvtáros, Érsekújvár, Csehszlovákia, 1935. április 15. Sz.: Horváth Lajos, Viszlai Anna, Nős: 1967. Torócskai Éva, Gy.: Szabolcs, 1968. Bence, 1973. T.: ELTE, 1959–59. É.: 1959–77 az OSZK munkatársa, majd oszti vez. Hosszabb tanulmányutat tett az USA-ban. Kut. területe: az információkereső nyelvek. 1977–84 az ELTE BTK adjunktusa, 1984–92 az Orsz. Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főig., 1992–97 főig., 1994-ig a Magyar Könyvtárosok Egyes. elh. Az ELTE és a KLTE meghívott tanára. A magyar nyelv szintaxisára alkalmazza a PRECIS indexelő nyelvet. A neveléstud. kand. (1990). Szabó Ervin emlékérem (1986). Szeghényi Ferenc díj (2004). Elm. Szakirodalmi forrásismeret (1964). Információkereső tevé. ut. dolgozók (Varga Denesssel, 1977). Könyvtárosok kézikönyve I-V. (társzerk. 1999–2003).

Ezek a száraz tények a *Ki kicsoda 2009* alapján. De hol van az igazi Horváth Tibor?

A halálhír közzétételét követően egymás után jelentek meg a KATALIST-en a visszaemlékezések a tanítványok tollából – ezeket gyűjtöttem csokorba.

Nemrég kaptuk a szomorú hírt, hogy dr. Horváth Tibor, az MKE volt elnöke, az OPKM nyugalmazott főigazgatója, az ELTE Könyvtártudományi tanszékének professzora, sokunk mestere és tanítója, a könyvtártudomány és a könyvtárügy kiemelkedő egyénisége 2011. március 2-án elhunyt. Temetéséről később értesítjük a Kedves Kollégákat. Az MKE elnöksége nevében:

Bakos Klára elnök

Emlékezzünk arra, amit a Tanár Úr tanított nekünk: tisztességet és egymást támogató emberséget, hogy mindezekkel felvértezve lehessünk jó könyvtárosok, a minőségi szaktudás mellett. Példaadó tanári magatartása mindönk számára emlékként őrződik, akik tanítványai lehettünk.

Boldogok a békességre igyekezők: mert ők az Isten fiainak mondatnak

(Mt 5, 9)

Egyéni hitem szerint ezzel az igehellyel búcsúzom Tőle.

Drobinoha Angéla, volt állatorvosi könyvtáros

Ószintén meg vagyok rendülve, kimondhatatlanul nagy nagy veszteség.

*Itt nyugszom. Végre megnyugodtam.
Elszállt az álom és a láz.
Ma föld fölöttem, föld alattam,
És nem emel, nem aláz.
Ma föld fölöttem, föld alattam,
Koporsó kerít, néma ház.
Keserű lelkemet kiadtam
És nem bosszant a léhu gyász.*

(Babits)

Búcsúzom tőle az én hitem szerint, fájó szívvel, köszönet, hogy volt.

*Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam.
Végezetre eltétetett nekem az igazság koronája, amelyet megad nekem az Úr, az igaz Bíró ama napon.*

(II. Timótheus 4:7–8).

Stébel Ildikó

Fájó szívvel búcsúzunk dr. Horváth Tibor tanár úrtól, aki az ELTE-n az informatika tárggyal kapcsolatos ismereteket kiváló szaktudásával, pozitív személyiségével, jó humorával közvetítette nekünk. Megismerhettük a Magyar Könyvtárosok Egyesülete agilis elnökeként is. Papp István főtitkár úrral hatékonyan segítette az MKE új tagszervezeteinek létrejöttét, a határon innen és túli könyvtárak közötti kapcsolatok erősítését. A könyvtári vándorgyűlések ezt reprezentálták. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökeként is a könyvtárügyet szolgálta. Kedves Tanár úr, hálásan köszöniünk mindent, emlékét megőrizzük.

Halász Magdolna, ny. könyvtárigazgató, Sárospatak

Tanár úr volt mindenkinek. És csakugyan. Soha nem szűnt meg tanítani, ez volt az élete. Minket, fiatal kollégákat egy alkalommal elvitt ebédelni. Közben átszellemülten és lelkesen magyarázott nekünk. Ugyanezzel a lendülettel benyitott egy cipőboltba. Kuncogva húztuk vissza, és később olykor ugratva felelegettünk: Tibor micsoda nagy gourmand: cipőboltba jár ebédelni. Egy darabig elhallgatta, aztán amikor ketten voltunk, rákérdezett. Te, Karcsikám, ezek mit röhögnek folyton azon a cipőbolton? Mondom neki, hogy hát Tibor, nem emlékszel? Mentünk ebédelni, és te benyitottál egy cipőboltba. Tényleg? – révedt el mosolyogva, és rég elaludt gyufáját elkezdte nyomogatni a hamutartó alján, mintha csikk lenne. Gondolatai már máshol jártak. El kellett magyarázni valamit. Drága Tibor! Köszönjük, hogy velünk voltál. Mindenki, aki ismerhetett Téged, tanulhatott Tőled, egy kicsit jobb ember lett. Így aztán a világ is egy kicsit jobb lett. Ez volt a Te nagy műved. És ebben a műben velünk maradsz.

Csabay Károly

Dr. Horváth Tibor az egri informatikus könyvtáros képzés megalapítója, a szak tantervének kidolgozója, a humán erőforrás megszervezője, és hosszú évekig a szak szakfelelőse volt az Eszterházy Károly Főiskolán. Fáradhatatlanul járt Egerbe, ahol több száz diploma megszerzéséhez nyújtott segítő kezét. Hallgatói nagyon szerették mind emberi, mind pedagógusi tulajdonságaiért. Oktatómunkáját igen magas színvonalon végezte. Ki kell emelni tanári személyiségét, elkötelezettségét a könyvtárosi hivatás mellett. Megtanította hallgatóit a tudományos munka fortélyaira, példát mutatott az informatikus könyvtáros terület problémái iránti érzékenységből, illetve ezen problémák megoldására több javas-

lattal is előállt. Korától függetlenül mindig a modern könyvtári szolgáltatást támogatta, erősítette, erre tanítva hallgatóit is. Nagyon szerette az egri főiskolát, de Eger is szerette őt. 1999-ben az intézmény legmagasabb kitüntetésével, az Eszterházy Károly Főiskoláért Emlékérem arany fokozatával ismerte el munkáját. Az egri könyvtáros képzés, az Eszterházy Károly Főiskola nem felejtí Dr. Horváth Tibor áldozatos munkáját, ígérjük, hogy emlékét megőrizzük.

Tisztelettel a Médiainformatika Intézet

Engedtetsek meg e sorok szerzőjének egy személyes emlék. Tibor akkor volt negyedéves végzős hallgató, amikor én első éves voltam (ők voltak az utolsó negyedéves évfolyam). Első munkahelye a Tárogató úton, az akkori SZOT főiskola könyvtára volt, ahol széklábat faragott: a főiskola hallgatóit látta el Marx, Engels, Lenin, Mao Ce-tung halhatatlan műveivel. Egyetemistaként heti néhány órát dolgoztam ott, hogy zsebpénzemet kiegészítsem. Így ismerkedtünk össze közelebb-ről – életre szólóan. Rengeteget tanultam tőle én is: szakmát, emberi helyállást, szakmai tisztességet. De ő hívta fel figyelmemet annak idején Nagy Lászlóra és Juhász Ferencre, amiért máig hálás vagyok neki.

Befejezésül hadd ismételjem meg Csabay Károly írásának utolsó mondatait, ezzel köszönve el a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros olvasói nevében is Horváth Tibortól:

„Drága Tibor! Köszönjük, hogy velünk voltál. Mindenki, aki ismerhetett Téged, tanulhatott Tőled, egy kicsit jobb ember lett. Így aztán a világ is egy kicsit jobb lett. Ez volt a Te nagy műved. És ebben a műben velünk maradsz.”

P. G.

Lapunk 2011. márciusi számában megjelent **Havasi Zoltán**, az Országos Széchényi Könyvtár volt főigazgatójának nekrológja. Az írásból sajnálatos módon néhány életrajzi adat kimaradt, amelyet a család kérésére ezúton pótolunk:

- 1953-tól öt éven át a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem gazdasági rektorhelyettese volt.
- 1979-ben megkapta a Munka Érdemrend arany fokozatát.
- A Magyarok Világszövetségében a Magyar Fórum elnöke volt.

A szerk.

Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére

A német tudományos életben a XIX. század második felében sajátos kiadványfajta alakult ki, a *Festschrift*, amely jeles professzorok, iskolateremtő mesterek köszöntésére szánt és a tanítványok, kollégák, tisztelők által írt és szerkesztett gyűjteményes kötet. Jelentését magyarul 'emlékkönyv', 'köszöntőkönyv' alakban szokás visszaadni, vagy olyan szerkezetben, ahogyan a most napvilágot látott „...mint az gyümölcsös és termett szőlőveszszöc...” című gyűjtemény meghatározásában olvasható: *Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére*. A *Festschrift* – hogy e nemzetközileg is bevett és használt elnevezésnél maradjunk a továbbiakban – tehát ünnepi kiadvány. Szerkezetileg két részre tagolódnak e kötetek: a köszöntött személy munkásságát méltató laudációkra és műveinek bibliográfiájára, valamint a tevékenységéhez kapcsolódó tanulmányokra.

Az *Országos Széchényi Könyvtár* és a *Balassi Kiadó* közreadásában, Stemler Ágnes és Varga Bernadett szerkesztésében megjelent kötet írásai a nemzeti könyvtár régi, XV–XVIII. századi könyvtörténeti kutatásokkal foglalkozó osztályának, azon belül a *Régi Magyarországi Nyomtatványok* szerkesztőségének vezetőjét köszöntik hatvanadik születésnapja alkalmából. P. Vásárhelyi Judit nemcsak tudós bibliográfus, hanem a régi magyar irodalom és művelődés nemzetközileg is számon tartott kutatója. Tudományos életműve évtizedek óta elválaszthatatlanul összekapcsolódik Szenci Molnár Albert munkásságának feltárásával. Még pályakezdőként, friss diplomásként 1975-ben kritikai kiadásban tette közzé Szenci Molnár *Discursus de summo bono. Értekezés a legfőbb jóról* című fordítását, egy erkölcsfilozófiai értekezést; 1976-ban pedig sajtó alá rendezte válogatott műveit. Az elmúlt évtizedekben a XVII. századi szótáríró és bibliafordító számos további munkáját jelentette meg hasonló kiadásban, két monográfiában és tanulmányok tucatjaiban vizsgálta kora talán legjelentősebb magyar tudósának munkásságát. Szerteágazó, gazdag életmű Szenci Molnáré, és kétségtelen, hogy aki vele foglalkozik, szükségszerűen a kora újkori magyar művelődés egészét vizsgálja, hiszen alig van olyan területe nemzeti kultúránknak, amelyet ne gazdagított volna. *Ady* kissé sarkos megfogalmazása szerint ő volt az „első magyar kultúremler”; *Németh László* pedig úgy látja személyét, hogy „A magyarság legsürgősebb kultúr-igényei találták meg benne fáradhatatlan munkásukat”. Külhonban, Németországban élve pontosan felmérte művelődésünk állapotát, látta a hiányokat és azok felszámolását tűzte ki célul maga elé. Egyszerre volt szótárszerkesztő, nyelvtan-író, költő, teológus, filozófus, textológus, forrásközlő, fáradhatatlan utazó, protestáns létére a katolikus Rómát felkereső és megcsodáló peregrinus, kora szinte valamennyi híres tudósának, köztük Keplernek levelezőtársa, és mint ilyen bizonyos értelemben Bethlen Gábor és Erdély diplomatája. Minden tetteivel háború dúlta

hazáját kívánta szolgálni, ahogyan szótára ajánlásában megfogalmazta, a „*Magyarországon, Mars zsarnoksága alatt bágyadozó Múzsáknak, és az ő fegyvertelen újoncainak*” akart segíteni műveivel. És modern személyiség is: naplójában életének fontos és kevésbé fontos eseményeit, gyengeségeit és megpróbáltatásait a maga korában szokatlan őszinteséggel feltáró lélek.

Szenci Molnár Albert személyiségének, életművének gazdagságára emlékezett P. Vásárhelyi Judit tudományos tevékenysége abban is, hogy e sokoldalúságot egységbe szervezi a feladatvállalás és a szolgálat etikája, amelybe beletartozik a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia XVII. századi kötetének szerkesztése vagy a régi magyarországi szerzők adattárának közreadása épp úgy, mint könyvsorozatok szerkesztése, doktori értekezések bírálata, a humanizmus korában keletkezett latin szövegek magyarra fordítása, külhoni és hazai tudományos fórumokon előadások tartása. A Festschriftben közzétett személyi bibliográfia tanúsága szerint 1973 és 2010 között mintegy másfélszáz tudományos közleményt jegyzett. Írásainak, tanulmányainak jellemzője új forrásanyag feltárása, a filológiai megbízhatóság, a jelenségek magyar és nemzetközi összefüggéseinek vizsgálata, a forrásanyag és a szakirodalom alapján megalapozott következtetések megállapítása. Módszere révén élettel teljessé válik az egykori múlt, megismerhető lesz a kor újkori szellemi környezet, amelynek erővonalaiiban éltek és alkottak a kor humanistái és kisebb-nagyobb literátus közösségei.

A kötetben közölt méltatást a közeli munkatárs Heltai János írta. A személyiségét és életművét meghatározó tulajdonságokat számba véve a *fidelitast*, vagyis a hűséget; a *humilitast*, a szerénységet; a *diligentiát*, a szorgalmat; a *gubernatiót*, a gondviselést; a *sapientiát* és a *perseverentiát*, vagyis a bölcsességet és a kitartást, és végül a *constantiát*, az állhatatosságot emeli ki. A régi fejedelmi tükrök szerint ezek a tulajdonságok szükségesek ahhoz, hogy valaki „*az emberi társaságnak megsegítésére és hasznára*” Isten akarata szerint éljen. Akik így élnek, boldogok; ahogyan Szenci Molnár Albert a 119. zsoltár átiratában megfogalmazta: „*Az olly emberek nyilván bódogok, / Azkik igazsággal járnak éltekben, / Isten törvényére vagyon gondjok, / És az szerint élnek minden időben, / Azkik szent bizonságit megörzik / És az Istent szívök szerint keresik.*” P. Vásárhelyi Judit eszerint alighanem a boldogok közé tartozik.

Boka László bevezető gondolatai, Heltai János laudációja, az ünnepeltet köszöntő pályatársak jegyzéke és a kötet végére illesztett bibliográfia fogja közre a P. Vásárhelyi Judit tiszteletére írott tanulmányokat, negyvenhárom írást. A dolgozatok öt tematikus csoportban sorakoznak, mintegy megjelölve azokat a főbb témaköröket, amelyekkel az ünnepelt foglalkozik.

Az első egység a Szenci Molnár Albert elnevezésű, hat írás került ebbe a részbe. Szabó András Szenci Molnár Albert levelezésének készülő új, kritikai kiadásáról ad hírt, és írása függelékében közli levelezőpartnereinek jegyzékét. Imre Mihály a XVI. századi humanista, Johann Sturm szellemi hatását vizsgálja a magyar tudósra, Gömöri György európai ismertségét taglalja közleményében. C. Vladár Zsuzsa a korai magyar grammatikusok – Sylvester János, Szenci Molnár, Pereszlényi Pál – bibliai példaanyagát hasonlítja össze az általuk írt nyelvtanokban. Havas László a naplóíró Szenci Molnár antik mintaképeit tárja fel, Farkas Gábor Far-

kas pedig azzal az 1577-ben feltűnt üstökössel foglalkozik, amelyet a tudós háromévesen látott, de évtizedekkel később ezzel az emlékekkel indítja naplójának gyermekkorára visszatekintő részét.

A második tartalmi rész tizenegy írása a *Régi nyomtatványok és nyomdászok* fejezetcím alatt sorakozik. Velencei Katalin egy 1517-ből származó és a Piarista Központi Könyvtár egyik nyomtatványának kötetstáblájából előkerült nürnbergi kalendáriumot mutat be. Postma Ferenc és Eredics Péter közösen jegyzett közleménye Henricus Diestius XVII. századi professzor magyarországi recepcióját tekintti át. Pavercsik Ilona Daniel Klesch evangélikus lelkész 1671-es védőiratát ismerteti, V. Ecsedy Judit közleménye pedig a könyvvajánlások történetéhez nyújt adalékot azzal, hogy Szatmárnémeti Mihály 1679-ben kiadott zsolttármagyarázó könyvének a nyomdászhoz, Verezegyházi Szentyel Mihályhoz szóló dedikációját taglalja. Kapcsolódik írásához Varga Bernadett dolgozata, aki az 1679-ben kiadott kötet címlapkeretének utóéletét mutatja be: 1703-ban Debrecenben ez a fametszetes dúc jelent meg Szenci Molnár Albert zsolttárfordításainak címlapján. Gernot Nussbächer és Melitta Seidner közösen írt tanulmányában Johannes Honterus *Rudimenta Cosmographicájának* egy eddig ismeretlen, 1625-ös kiadását tárgyalja. Dörnyei Sándor I. Rákóczi György fejedelem és Johannes Lösel orvos kapcsolatát ismerteti, utóbbi 1639-ben Leidenben kiadott traktátusa kapcsán. Bánfi Szilvia tanulmányában a nyomdász Raphael Hoffhalter bécsi tevékenységét, a jezsuitákkal és Oláh Miklós érsekkel való együttműködését tárja fel. Kurta József egy kolozsvári magángyűjteményből előkerült és példányból eddig ismeretlen 1653-as szebeni nyomtatványt mutat be, Perger Péter pedig egy, Tótfalusi Kis Miklós betűivel készült töredéket ismertet. Az *Argirus széphistória* kötetstáblájából előkerült fragmentumát vagy a kolozsvári mester, vagy a betűit később használó nyomdászok valamelyike készítette. Hegyi Ádám tanulmányában XVIII. századi bázeli hungarikumokat vizsgál az Imhof- és a Thurneysen-officinából.

A Festschrift következő, *Kegyesség, retorika, egyháztörténet* című részében kilenc, hitélettel, liturgiával, különféle egyházi műfajokkal foglalkozó írás található. Deé Nagy Anikó egy általa imanaplónak nevezett műfajt ír le Wesselényi Kata számos életrajzi vonatkozású közlést tartalmazó, 1751 és 1786 között írt kéziratok imádságai kapcsán, míg Szelestei N. László Hegyfalusi György evangélikus lelkész Győrött 1733-ban titokban nyomtatott *Száz levelű rózsza* című imádságoskönyvét taglalja. Az egyéni használatú és rendeltetésű imák mellett a kora újkorban a protestáns államokban megjelent az „országos imádság”, az a fajta könyörgés, amelyet az állam- vagy egyházi hatalom írt elő a közösség részére kritikus időkben vagy örömteli alkalmakkor. Ennek a típusnak egy 1620 és 1622 között keletkezett darabját, Milotai Nyilas István Bethlen Gáborért mondott könyörgését elemzi Fazakas Gergely Tamás. Csorba Dávid dolgozatában a kuruc kor tábori prédikációt ismerteti, Luffy Katalin pedig a kolozsvári Akadémiai Könyvtár Kézirattárának egyik, másolatban fennmaradt és eddig ismeretlen szerzőjének gondolt szövege auktorát meggyőző érveléssel Buzinkay Mihályban fedezi fel. Maczák Ibolya közleményében nem protestáns, hanem katolikus forrást vizsgál: azt kutatja, hogy két XVIII. századi katolikus szerző miként használta fel, módosította Pázmány Péter egyik prédikációját. Fekete Csaba a XVIII. században külhonban,

Hollandiában és Svájcban kiadott zsoltárok dallamközléseit elemzi és tesz új megállapításokat a gyülekezeti éneklés jellegére; kapcsolódva tanulmányához Bódis Tamás írásában a genfi istentiszteleti liturgia zsoltáreneklési rendjének kialakulásáról szól. Bellágh Rózsa tanulmánya témaválasztásában a Festschriftben közölt tanulmányoktól némileg eltér: Nagy Géza XX. századi egyháztörténész működését vázolja, pontosabban *A református egyház története 1608–1715* című és teljes terjedelmében csak 2008-ban, az 1971-ben elhunyt szerző halála után sok évtizeddel kiadott munka keletkezéstörténetét és megjelenésének hányattatásait.

A kötet negyedik tartalmi egysége a *Kereskedők, gyűjtők, olvasók*. H. Hubert Gabriella az 1929-ben az Evangélikus Országos Könyvtárnak ajándékozott és azóta ott őrzött egykori Podmaniczky–Degenfeld bibliotéka korabeli katalógusában még szereplő, azonban a gyűjtemény 1929-ben történt átvételekor már hiányzó könyvek jegyzékét teszi közzé. Az 1601 előtti 125 antikva és 19 XVII. századi RMK kötet sorsa helyenként krímibe illő, a kötetek egy része minden jel szerint 1945 óta az oroszországi Nyizsnij Novgorodban található. Emődi András a Nagyváradi Római Katolikus Püspökség bibliotékájába 2009-ben Bukarestből visszakertült és az egykor feltehetően Ipolyi Arnold püspök könyvtárába tartozó 15 ösnyomtatványt és 5 antikvát mutatja be. Monok István a Budán és Pesten a XVIII. században működő öt könyvkereskedő hagyatéki leltára, illetve kiadványainak jegyzéke révén árnyalja a könyvforgalmazásról kialakult képet. Verók Attila a brassói származású Martin Schmeizel 1722 és 1731 közötti tevékenységét térképezi fel. A jénai egyetem könyvtári felügyelőjeként is működő tudós gyakorlati könyvtári tapasztalatait átültette professzori tevékenységébe, és hallgatói számára a kutatásba bevezető könyvtárhasználati ismereteket oktatott. Zvara Edina forrásközleményében a XVII. században formálódó Esterházy-könyvtárral foglalkozik; a főúri bibliotékába számos kisebb-nagyobb magánkönyvtár került be, és a szerző Náprágyi Demeter püspök három kötetét mutatja be. Ezek közül jelenleg kettő van Kismartonban, a harmadik viszont Moszkvában, az ottani Idegennyelvű Könyvtárban található. Hubert Ildikó tanulmányában a prédikációskötetek évszázadokon átnyúló használatába vezeti be olvasói Kulcsár György 1574-es postilláskötete fennmaradt példányainak bejegyzései alapján, Sas Péter közleményében a kolozsvári Szent Mihály-plébániatemplom könyvtáráról ad számot.

A kötet utolsó, ötödik tartalmi egysége az *Igaz és hasznos bölcsességek* elnevezést kapta, és tíz, a kora újkori szellemi élet különféle kérdéseivel foglalkozó írást tartalmaz. S. Sárdi Margit a korszak magasan képzett, különféle pályákon működő polgári és nemesi, főnemesi származású „értelmiségi” személyei által írt és vezetett naplókat veszi számba. Petrőczy Éva a hazai szakirodalomban évszázadok óta tradicionálisan bírált és kárhoztatott Isaac Basire személyét ha nem is rehabilitálja, de levelezése alapján az eddignél sokkal árnyaltabban tárgyalja. Dukkon Ágnes Apáczai Csere János *Encyclopaediájának* szövegrétegeit és forrásait tekinti át, megállapítva, hogy merített a korabeli kalendáriumok és naptári kronológiák anyagából is. Voigt Vilmos Heltai Gáspár fabulái közül a nemes emberről és az ördögről szóló történet nemzetközi párhuzamait vizsgálja, és meggyőzően cáfolja azt a tételt, miszerint az Heltai eredeti műve lenne. A téma nemzetközi, ugyanakkor a megformálás vitathatatlanul az övé. Bessenyei József társadalomtörténeti

jellegű dolgozatában a polgári származású és a XVI. században esztergomi kánokai stallumot, majd címzetes püspöki méltóságot szerző Cserödy János életútját, családi kapcsolatrendszerét ismerteti. Lőkös Péter a XVII. századi erdélyi szász történetíró, Mathias Miles törökábrázolását vizsgálja. Kovács Eszter dolgozatában két cseh szerző gondolatait ismerteti a törökök elleni keresztény összefogás szükségességéről. Ekler Péter a bártfai születésű humanista, Georg Henisch filológiai munkásságát tekinti át, és közli az általa kiadott klasszikus görög és latin szerzők műveinek jegyzékét. Berkes Katalin Heliodóros regényének, a magyar fordításban Sorsüldözött szerelmeseknek nevezett Aithiopika XVI. századi latin fordításait veszi számba, köztük Enyedi György kéziratban maradt szövegét. Kertész Balázs né a XV. századi Andreas Pannonius műveiben található Petrarca-idézete-
ket vizsgálja írásában.

A tanulmányok közös vonása – említeni is szinte fölösleges – a magas szakmai színvonal, illetve a legfrissebb kutatási eredmények közlése. A Festschäftek közös jellemzője, hogy nemcsak az ünnepelt személy révén, de önmaguk jogán is szakterületük kiemelkedő corpusai, hosszú évekig, évtizedekig jelentenek hivatkozási és viszonyítási alapot a diszciplína művelői számára. Biztosan állítható, hogy a P. Vásárhelyi Judit tiszteletére kiadott kötetnek is ez lesz a sorsa.

(„...mint az gyümölczös és termett szőlöveszszöc...” Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére. Szerk. Stemler Ágnes, Varga Bernadett. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár–Balassi Kiadó, 2010. 383 p.)

Pogány György

Szentesi antológia

„Az ember nem a jelen pillantat, nem a pillantati szükség rabja; értelmi eszméletekre lévén alkotva, nem veszt el a múltat szem elöl; s ezáltal mind a jelennek több díszet szerezhethet, mind a jövőre kiszámított hatással tud munkálni.”

(Kölcsey Ferenc)

Ha az ember utazóként jár-
kel az országban, könnyen megérinti egy-egy város hangulata akkor is, ha mit sem tud annak történeti múltjáról. Hiszen valamennyi helységnek kisugárzása, miliője, sajátos karaktere, ha tetszik „személyisége” van, és ez hatással van az odalátogatóra. Egy város szellemi arculatát az ott élőknek a szűkebb pátriájukhoz való viszonya is meghatározza. Így van ez Szentes esetében is, és a recenzens csak azt ajánlhatja az olvasóknak, ha ez idáig még nem tették meg akkor előbb vagy utóbb keressék fel ezt a kedves és a maga nemében páratlanul szép kis alföldi várost, amelynek történeti és kulturális életének fennmaradásáról kitűnő helytörténészei gondoskodnak.

A Csongrád megyei Szentest egy 1332-ből származó oklevél templomos falunak nevezi, ekkortól tehát a település már folyamatosan lakottnak számít. A város 1878-ban Csongrád vármegye székhelye lett, ennek következményeként felgyorsult a városiasodás folyamata. Megjelentek a helyi kiadású lapok, „*az egyik legjelentősebb az 1872-től évtizedeken át megjelenő Szentesi Lap, melyet szókimondásáról, ellenzékiességéről és erélyes fellépéséről városszerte ismert Sima Ferenc szerkesztett. A másik jelentős sajtóorgánium az előbbivel szembenálló, a megye hivatalos álláspontját közvetítő Szentés és Vidéke volt, melyet a szépirodai tehetségéről ismert Bánfalvi Lajos adott közre*”. Ezek ismeretében érzékelhető, hogy igencsak pezsgő volt a városka irodalmi élete, hiszen országos hírnévű írók is kikerültek a helyi lapokban publikálók sorából. Az ő tolluk alól született írásokat válogatta kötetébe Vágvölgyi Zoltán, aki a bevezető gondolatok között így ír: „*Jelen antológiában azon írók műveiből nyújtunk át válogatást, akik valamilyen szempontból kötődtek városunkhoz, és komoly ismertségre tettek szert Szentesen az 1880-as évektől a második világháborúig terjedő időszakban*”.

A kötetet bemutató recenzius pedig örömmel nyugtázhathatja, hogy napjainkban a helyismereti, helytörténeti kutatások színterei, a könyvtárak és a múzeumok egyre több lelkes könyvtarost, levéltarost és muzeológust számlálnak. Hiszen mik is lehetnének gazdagabb kincsesbányák, mint a fent említett intézmények, ahol választott témájához kapcsolódóan szinte minden adatot föllelhet a kutató, a múlt iránt érdeklődő. Külön szerencse, hogy ezek a könyvtárosok és levéltárosok olyan, a szakmájuknak elkötelezett emberek, akik nemcsak érdeklődnek a helyismeret iránt, de él bennük a közlés vágya, az az ambíció, hogy kutatásuk eredményét megosszák az érdeklődő olvasókkal. Ilyen elkötelezett lokálpatrióták Vágvölgyi Zoltán, Labádi Lajos és Bucsány György, akik munkájának eredményeképpen született meg a *Szentesi antológia* című kötet, amely a város imponálóan gazdag és változatos szellemi-irodalomtörténeti arculatát rajzolja meg a 29 író, költő – Petrovics Soma (1843–1926), Bánfalvi Lajos (1851–1912), Sima Ferenc (1853–1904), Csáktornyai (Filó) Lajos (1858–1896), Négyesi László (1861–1933), Farkas Antal (1875–1940), Gulyás Pap Etelka (1876–1947), Juhász Sándor (1877–1912), Balogh Szabó Sándor (1877–1936), Vajda Antal (1879–1952), Márkus László (1881–1948), Böszörményi Jenő (1882–1955), Sima László (1884–1952), Sima Júlia (1888–1911), Derzsi Kovács Jenő (1889–1969), Palasovszky Béla (1899–1974), Marsovszky Mihály (1909–1999), Vajda János (1910–1944), ifj. Sima Ferenc (1912–?), valamint Kun Sándor, K. Géza, Kiss Jenő, Kézdy Aladár, P. M., Balogh József, Tarr Béla, Beszédes István, Dinnyés János, Heykedi György – művei vagy egy-egy művének részlete segítségével. Amint az a felsorolásból is kitetszik, nem minden alkotó neve mellett, szerepel a születési és a halálozási évszám. Ez a kevéssé ismertség jellemzi a kötetet záró két ciklus (*Más szerzők verseiből; Más szerzők prózáiból*) szerzőit. Ugyanis ezekben a fejezetekben a szerkesztő olyan költők és írók műveiből közöl válogatást, akiknek életrajzi adatait nem lehetett pontosan földérinteni. Ám Vágvölgyi Zoltán – szerencsére – mindenképpen érdemesnek tartotta ezeket, a darabokat is megismertetni az olvasóval. Ennek köszönhetően például megejtően szép vers olvasható a 18 esztendőes maturáló diák, Balogh József tollából.

A Szentesen élt alkotók 140 szépirodalmi művét igencsak nehéz lenne e helyütt – tartalmilag és érdemben is – számba venni. Az viszont bizonyos, hogy a kötet

szerkesztője és a művek válogatója hatalmas és körültekintő munkát végzett akkor, amikor a korabeli újságok, valamint prózai és lírai darabokat magukba foglaló kiadványok lapjairól kiválogatta és kötetbe válogatta azokat az alkotásokat, amelyek az 1843 és az 1900-as évek dereka között Szentesen élt írók és költők tola alól került ki. Ezek a többségében rég elfeledett szépirodalmi darabok szinte megelevenítik egy letűnt kor, elmúlt világ, a boldog „békeévek” hangulatát, életképeit. A szerzők közül jó néhányan már saját korukban országos híresek voltak, nekik önálló verses és novellásköteteik is nyomdafestéket láttak annak idején. Ám nem jutott valamennyi szerzőnek osztályrészül ez a lehetőség, ez az ismertség, hiszen sokan a helyi lapban publikálhattak csupán, természetesen adott mű esetében ez mit sem von le az értékéből. Hihetetlenül színes a paletta, már ami a darabok szerzőinek elkötelezettségét, polgári foglalkozását illeti, hiszen a korabeli városi intelligencia (tanár, tanító, ügyvéd, újságíró, tisztviselő, lelkész) mellett a háztartásban dolgozó hölgyek is képviseltetik magukat írásaikkal a kötetben.

Petrovics Soma, evangélikus lelkész nyitja a bemutatott írók és költők sorát. „A szeretet evangéliumának hirdetője”, aki egész életében boldog és példamutató házasságban élt, gyermekük elvesztése miatt fájdmát fogalmazza meg lírai sorokban a *Hulló levelek (Kisfiam sírjára)* című versében. Az apa mérhetetlen fájdmát tükröző sorok ma is megindítják az olvasót. Sima Ferenc, a Sima család első, közismertségre és köztiszteletre szert tévő tagja a legmeghatározóbb helyi politikusok körébe tartozott. A *Szentesi Lap* munkatársaként kipellengérezte korának politikai visszasságait, és remek tollforgató lévén ez igencsak népszerűvé tette őt a városka értelmiségi köreiben. Bár politikusként számos riválist mondhatott magáénak, emberi és politikai hitelességét mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy legnagyobb ellenfele, az egykoron megbuktatott polgármester a koporsójánál, megrendítő szavakkal és elismeréssel nyilatkozott az elhunyról.

Örvendetes tény, hogy két hölgy is szerepel az írók sorában. Gulyás Pap Etelka, amolyan furcsa szerzetnek tűnhet föl az utókor szemében, ám megrendítő írásai-ból fölsejlik, hogy a betegek és elesettek pártfogójaként számon tartott asszony igen sokat tett a tüdőbetegek gyógyításáért. Szociografikus ihletésű írásaival éles kritikát mondott korának és városának polgáraitól is. A mindössze 23 évet élt, tragikusan hirtelen elhunyt Sima Júlia örökölt tehetsége okán is említésre méltó szerző. Az pedig különösen figyelmet érdemlő, ahogyan a fiatal lány, aki szüleivel egy ideig Amerikában élt, megeleveníti a XIX. és XX. század fordulójának amerikai életét. A Sima család négy – az utókorra irodalmilag értékes darabokat hagyó – tagja szerepel a kötetben. A fent említett Júlia édesapja, Sima László Szentes első monográfusa volt, aki 1914-ben adta ki *Szentes város története* című monográfiáját (a kötet ebből idéz egy részletet *A gümős pestis és más csapások* címmel). Sima László a *Szentesi Lap* szerkesztése mellett regényeket és elbeszéléseket is írt; fia, ifj. Sima Ferenc, „a tréfás kedvű újságíró” regényei és verses meséi révén országos ismertségre tett szert. Ekként sorakoznak tehát a kötetben a fent említett szerzőktől vett irodalmi alkotások szövegei.

A maga nemében páratlan jelentőséggel bíró kötet Vágvolgyi Zoltán könyvtáros értő válogató és szerkesztő munkáját, valamint a lektorok, Bucsány György helytörténész, ny. középiskolai tanár és Labádi Lajos, a helyi levéltár igazgatója hozzáértését dicséri. Mindenképpen elismerő szavakat érdemel a szerkesztők és

lektorok mellett a kiadó, a Városi Könyvtár is, amiért ilyen értékes és gazdag, a város szellemi múltjába igényes betekintést adó művel ajándékozta meg az olvasókat.

Bár szentesi írók, és költők műveit sorakoztatja fel a kötet, a róluk szóló életrajzi összefoglalók és a tőlük idézett irodalmi művek, illetve részleteik túlnőnek a város, mi több, a megye határain, hiszen – a korabeli irodalmi élet megismerése tekintetében – országos jelentőséggel bírnak, gyarapítva ezzel a nemzet kulturális örökségét. Ezekkel a sorokkal, és a Kölcsey Ferenc-től vett mottóval érdemes ajánlani az antológiát nemcsak Szentes irodalmi hagyományait megismerni vágyóknak, hanem minden irodalomtörténet iránt érdeklődő, az irodalmat értő és szerető olvasónak:

(Szentesi antológia. Válogatás Szentes szépirodalmi múltjának kincseiből. Szerk. és vál. Vágvölgyi Zoltán. Szentes, Szentes Városi Könyvtár Nonprofit Közhasznú Kft. 2010., 246 p.)

Bartók Györgyi

A MAGYAR
KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETÉNEK
TÖRTÉNETE 1935–2009

Előszóval 2011

**MEGJELENT
A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETÉNEK
TÖRTÉNETE 1935–2009
CÍMŰ JUBILEUMI KIADVÁNY**

Az MKE 75 esztendőnyi történetéről 750 oldalon számot adó kötet teljesség-igényű áttekintését adja a hazai könyvtárosok egyesülete történetének. Bakos Klára elnök ajánlása után Bényei Miklós terjedelmes tanulmánya monografikus igényvel, ugyanakkor tüzetes elemzéssel tárgyalja a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete néven, 1935. június 26-án megalakult szervezet máig érő történetét. Adattárak, bibliográfiák, tanulmány igényű beszámolók sora tekinti át az MKE területi, illetve szakági szervezeteinek múltját, továbbá terjedelmes kronológia ad pontos képet háromnegyed évszázad gazdag eseménytörténetéről.

A szövegközti fotókkal, illusztrált és képmelléklettel záruló testes kiadvány megrendelhető az MKE titkárságán, Molnár Jánosnénál (cím: Országos Széchényi Könyvtár, 1827 Budapest, Budavári Palota F. épület, 439. szoba; telefon/fax: 06-1-311-8634; e-mail: mke@oszk.hu).

Ára: keményfedelű kötésben 3000,-, puha kötésben: 1500,- Ft.